

**TRADHISI ING PESAREAN SUNAN TAWANG ALUN ING DESA BALUN
KECAMATAN TURI KABUPATEN LAMONGAN
(TintinganFolklor)**

Mala Eisia Agwi

S-1 Jurusan Pendhidhikan Basa lan Sastra Dhaerah (Jawa), Fakultas Basa lan Seni,
Universitas Negeri Surabaya
malaagwi@mhs.unesa.ac.id
mala.slanky@gmail.com

Pembimbing

Yohan Susilo, S.Pd., M.Pd.

Dhosen Jurusan Pendhidhikan Basa lan Sastra Dhaerah (Jawa), Fakultas Basa lan Seni, Universitas
Negeri Surabaya

ABSTRAK

Maneka werna tradhisi kang urip lan ngrembaka ing Desa Balun. Tradhisi-tradhisi kasebut tuwuh amarga anane legendha ngenani Sunan Tawang Alun sawijine lakon kang dikurmati dening wong Balun. Tradhisi kang dumadi amarga anane pangaribawa saka sawijine legendha iki kalebu panliten folklor setengah lesan. Uderan panliten iki: 1) Kepriye mula bukane legendha Sunan Tawang Alun; 2) Tradhisi lan kapitayan rakyat kang ngrembaka; 3) Kepriye tata laku lan makna tata laku; 4) Kepriye ubarampe lan makna ubarampe; 5) Piguna TPSTA tumrap bebrayan panyengkuyunge.

Ancas saka anane panliten iki yaiku njlentrehake mula bukane legendha Sunan Tawang Alun, njlentrehake TPSTA lan kapitayan rakyat, tata laku lan maknane, ubarampe lan maknane, lan piguna TPSTA tumrap bebrayan panyengkuyunge. Paedah saka anane panliten iki yaiku kanggo menehi informasi ngenani sejarah Sunan Tawang Alun, tradhisi sarta tata laku lan ubarampe, kapitayan rakyat kang ngrembaka ing Balun lan supaya panliten iki bisa dadi referensi sarta dadi motivasi sajrone nganakake panliten folklor setengah lesan.

Guna ngrembug babagan kang dadi punjer nggunakake konsep ing antarane, konsep legendha miturut Danandjaja (2007), tradhisi migunakake Redfield kang dikutip dening Bambang Pranowo (1998:3), konsep kapitayan rakyat miturut Koentjaraningrat (sajrone Danandjaja, 1991:154), makna migunakake teori semiotik saka Pierce (sajrone Luxemburg, 1992:45-46), konsep fungsi utawa piguna tradhisi nggunakake panemune William R. Bascom (sajrone Danandjaja, 2007).

Metodhe kang digunakake sajrone panliten iki yaiku migunakake metodhe dheskriptif kualitatif. Metodhe iki ngasilake dhata arupa tetembungan kang tinulis lan lesan saka informan. Pangumpulan dhata saka panliten iki kanthi cara wawancara lan dhokumentasi.

Asil saka panliten iki nuduhake dene pangrembakane legendha Sunan Tawang Alun kasebut nuwuhake tradhisi. Kepercayaan masyarakat anane karomah Sunan Tawang Alun nganti seprene mula ditumindakake sawijine tradhisi kang diarani Ziarah Jumuwah Kliwon, Nikah Turun, Tundhun, lan Tradhisi Napak Tilas Makam Kuno. Saben tradhisi nduweni ubarampe lan tata laku, saben ubarampe lan tata laku kasebut ngandhut makna kang beda-beda. Nganakake tradhisi-tradhisi kasebut nduweni piguna tartamtu tumrap masyarakat panyengkuyunge, mula saka iku tradhisi-tradhisi tansah lumaku, diugemi, lan disengkuyung dening masyarakat Balun nganti seprene.

Tembung Wigati: Tradhisi, Pasarean, Sunan Tawang Alun

PURWAKA

Jagad gumelar cinipta dening Gusti minangka papan panggonan kanggo kewan, wit-witan lan manungsa. Manungsa yaiku sawijine mahluk kang sampurna saka mahluk ciptane Gusti kang Maha Kuwasa, amarga namung manungsa kang diwenahi akal lan pikiran, dadi mahluk kang linuwih dene nggunakake akal lan pikiran kasebut. Saka akal lan pikiran kasebut bisa ngasilake pakulinan kanthi turun temurun kang sabanjure dadi budaya. Adhedhasar kabudayan iku, manungsa bakal nduweni urip kang luwih katata. Mligine ing masyarakat Jawa, budaya kang wis kalebu adate bakal didadekake pandome ngaurip. Kabudayan tuwuh saka pakulinan sing asring ditindakake dening masyarakat. Salaras karo panemune Koentjaraningrat (1984:9) yaiku kabudayan asil saka olah ciptane manungsa ing bebrayan sing dikulinakake, ditindakake kanthi cara sinau. Saka sawijine pakulinan, manungsa mula nyinaoni lan ngeweruhi babagan anyar sajrone uripe. Dene migunani, mula pakulinan kasebut bakal disengkuyung dening sakelompok masyarakat kang percaya.

Kabudayan kang ngrembaka ing masyarakat ana kang tinulis uga ana kang ngrembaka kanthi cara lisan. Amarga sajrone masyarakat ana rong kolektif yaiku kolektif kang “nonliterate” lan ana golongan kolektif “in literary society”, tegese masyarakat kang ngaksara. Brunvand (sajrone Hutomo 1991:8) ngandharake folklor bisa diklompokake dadi telu: (1) folklor lisan, (2) folklor setengah lisan, (3) folklor dudu lisan. Bruvand ing bukune kanthi irah-irahan *The Study of American Folklore: An Intriduction* (1968) bedakake folklor dadi telu: (1) *oral folklore*, kaya dene apa kang diungkapake dening rakyat kalebu dialeg, lan cara menehi jeneng utawa jejuluk, pepatah lan paribasan rakyat, teka-teki, geguritan rakyat, maneka werna crita rakyat lan tetembangan rakyat lan balada karo gendhinge; (2) *customary folklore* kang asring ngandut elemen verbal lan nonverbal kaya dene kapercayan rakyat, superstisi, adat kabiasaan, lan pahargyan, tari rakyat lan drama, obah kanthi isyarat, lan dolanan rakyat; lan (3) *material folklore traditions* kang kalebu arsitektur, kerajinan tangan, kasenian, klambi, lan panganan rakyat. Kabudayan kang ana ing salah sawijine kutha ing Tanah Jawa mligine ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan, minangka sawijine desa kang masyarakate kagolong kolektif “nonliterate”, nduweni kabudayan tanpa prelu tinulis cukup diuri-uri lan disengkuyung supaya tansah ngrembaka apa kang wis dadi adate kasebut.

Adat kang dadi pakulinan bebrayan Balun kaprabawan saka anane legendha ngenani Sunan Tawang Alun utawa Mbah Alun. Legendha yaiku crita kang asale saka bebrayan, banjur dianggep kadadeyan kang nduweni sejarah, (Hutomo, 1991:22). Ing saben dhaerah mesthine duweni legendha kaya dene ing sawijine desa ing Kabupaten Lamongan kang sinebut Desa Balun kang sadurunge nduweni jeneng Desa Candipari. Legendha kang misuwur ing Desa Balun gegayutan karo Sunan Tawang Alun utawa Mbah Alun utawa Mbah Sin Arih (Bedande Sakte Sin Arih). Sawijine pawongan kang ngabdi lan nduweni lelabuhan tumrap adeding Desa Balun rikala taun 1600-an. Desa Balun jejuluk Desa Pancasila amarga sajrone desa duweni masyarakat kang urip ayem tentrem kanthi nganut telung kapercayan kang beda-beda

yaiku agama Hindu, Kristen lan Islam. Panggon ibadah kang jumejer lan saomah duweni kapercayan kang beda-beda ora ndadekake tukar-padu. Katentreman kang dirasakake dening masyarakat Desa Candipari ora uwal saka jasane Sunan Tawang Alun minangka tokoh ulama rikala jaman semana. Nalikane seda, Sunan Tawang Alun disarekake ing desa Candipari kasebut banjur diwenahi jeneng Desa Balun kanggo ngormati jasa saka Sunan Tawang Alun.

Legendha ngenani Sunan Tawang Alun ing Desa Balun nuwuhake kapitayan rakyat uga tradhisi kang isih ngrembaka nganti seprene. Anane crita rakyat ngenani Sunan Tawang Alun nduweni pangaribawa kang gedhe tumrap bebrayan Desa Balun. Sunan Tawang Alun minangka tokoh desa kang nduweni gegayutan karo mula bukane Desa Balun. Legendha kang misuwur lan turun-temurun kasebut duweni pangaribawa kang gedhe kanggo warga Desa Balun uga wong desa utawa kutha liya kang mara ing pasarean Sunan Tawang Alun kanggo dedonga marang Gusti lumantar Sunan Tawang Alun. Tradhisi kang isih ngrembaka lan ditumindakake dening masyarakat Desa Balun lan anak turune Mbah Alun nganti seprene yaiku Tradhisi Nikah Turun, Tradhisi Tundhun, lan Tradhisi Nyekar Jumuwah Kliwon. Tradhisi nikah turun yaiku sambang pasarean kanggo pawongan kang arep duweni kajat nikahan kudu sambang dhisik ing makam kanthi nggawa kendi, sapu, lan cikrak anyar. Tradhisi tundhun yaiku tradhisi mudhune bocah cilik ing lemah kang kudu dislameti ing pasareane Mbah Alun. Saben malem jum’at kliwon mesthi ana kaya pasar malem kang aran pasar jumuwah kliwon, yaiku tradhisi nyekar saben malem jumuwah kliwon. Akeh wong dodolan panganan amarga saking ramene wong kang nyekar ing pasarean Mbah Alun (Sunan Tawang Alun). Kapitayan rakyat nyekar ing pasarean Mbah Alun bisa kanggo kaperluwan kayata urusan ngalap berkah, nggolek pangkat, kanggo urusan mergawe, lan sapanunggal.

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun nduweni tradhisi kang akeh lan narik kawigaten panliti amarga tradhisi kasebut nganti seprene isih ditumindakake dening bebrayan panyengkuyunge minangka anak turun asli wong Balun lan pawongan kang ora manggon ing Desa kasebut tansah ngeluri budaya kang dinduweni iku. Kahanan kaya mangkana kang njalari panliti nganakake panliten ngenani Tradhisi-tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan. Pamawas ing ndhuwur nuwuhake pepingine panliti kanggo mbabar Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun malih ora ilang lan tansah ngrembaka.

Underane Panliten

Adhedhasar lelandhesan panliten kasebut bisa kadudut prakara kang arep dionceki ing panliten iki yaiku:

- 1) Kepriye mula bukane legendha Sunan Tawang Alun ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan?
- 2) Apa wae tradhisi lan kapitayan rakyat ing TPSTA Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan?
- 3) Kepriye tata laku lan makna tata laku TPSTA ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan?
- 4) Apa wae ubarampe lan makna ubarampe TPSTA ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan?
- 5) Piguna TPSTA tumrap masyarakat panyengkuyunge?

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan (Tintingan Folklor)

Ancase Panliten

Panliten kanthi irah-irahan Legendha Pasarean Sunan Tawang Alun kanthi underan panliten kang ana duweni ancas ing antarane:

- 1) Njlentrehake mula bukane legendha ngenani Sunan Tawang Alun ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan.
- 2) Njlentrehake tradhisi lan kapitayan rakyat kang ngrembaka ing TPSTA Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan.
- 3) Njlentrehake tata laku lan makna tata laku TPSTA ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan.
- 4) Njlentrehake ubarampe lan makna ubarampe TPSTA ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan.
- 5) Njlentrehake piguna TPSTA ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan.

Paedahe Panliten

Asil panliten iki dikarepake bisa menehi paedah kaya dene:

- 1) Pamaca, supaya asil panliten iki bisa menehi informasi ngenani sejarah, maceme tradhisi ing Balun, tatalaku tradhisi, uga makna ubarampe sajrone tradhisi lan pamawas masyarakat tumrap Tradhisi-tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan.
- 2) Panulis, supaya bisa nambah wawasan lan kawruh ngenani folklor setengah lisan kang bisa digayutake marang apa kang ana ing dhaerahe dhewe-dhewe, sarta bisa ningkatake kabisan apresiasi crita rakyat kang awujud legendha.
- 3) Panliti liyane, supaya bisa dadi referensi sajrone panlitene sarta dadi motivasi sajrone nglakoni panliten folklor setengah lisan mligine tradhisi kang tuwuh saka anane legendha ing dhaerah-dhaerah tartamtu;
- 4) Pamarentah Kabupaten Lamongan, mligine ing bidhang kabudayan supaya ndadekake bahan dhokumentasi lan bisa ngrembakakake folklor setengah lisan;
- 5) Bebrayan Desa Balun, supaya bisa dadi sumber informasi ngenani Tradhisi-Tradhisi kang isih ngrembaka ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan, sarta minangka dhokumentasi kanggo piwulang tumrap bocah cilik.

Wewatesan Panliten

Wewatesane panliten digunakake supaya panliten kanthi irah-irahan Tradhisi-Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan ora nganti mlenceng, mula kudu nduweni konsep. Sajrone panliten iki panliti mung ngrembug mula buka legendha, tradhi-tradhisi, tatalaku, makna ubarampe kang tuwuh saka anane legendha kasebut, sarta piguna tradhisi tumrap masyarakat. Kabeh bakal diandharake kanthi konsep teori kang wis tumata.

- 1) Legendha, yaiku crita prosa rakyat kang dianggep mbahe crita minangka kedadayan kang wis kelakon, kadadayan ora pati suwi lan uga kadadayan ing ndonya iki, Dananjaja (2007:66).

- 2) Tradhisi, yaiku adat pakulinan, kapitayan lan sapanunggalane kang diwarisake kanthi cara turun-temurun (Poerwadarminta, 1976: 188)
- 3) Pasarean Sunan Tawang Alun, minangka sawijine pasarean kang manggon ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan. Sunan Tawang Alun utawa Mbah Alun dipercaya warga Desa Balun minangka sesepuh desa kang dadi tokoh madege Desa Balun lan duweni daya mangaribawa kang gedhe kanggo nggayuh kekarepan lumantar kersane Gusti Allah.
- 4) Folklor, minangka sawijine perangan kabudayan kang asipat tradhisional kang ora resmi. Isine folklor lumrahe ngenani kawruh, nilai-nilai, sikap-sikap, rasa rumangsa uga kapercayan sajrone wujud tradhisional kang digethoktularahe lewat lisan utawa adat istiadat, folklor nyakup tarian rakyat, lan arsitektur miturute Dananjaja (2007:2).

TINTINGAN KAPUSTAKAN

Bab tintingan kapustakan iki bakal diandharake ing ngisor iki ngenani konsep-konsep kang sesambungan karo kajian folklor, lan lelandhesan teori kang digunakake ing panliten TPSTA ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan. Konsep-konsep iki ditemokake lumantar buku, jurnal, lan sumber liyane.

Konsep Kabudayan Jawa

Manungsa ing jagade gumelar duweni kagiyatan kang ditumindakake ing sawijining wektu. Kagiyatan kasebut dadi pakulinan manungsa ing saben dhaerah. Saben dhaerah beda manungsa uga trakadhang beda pakulinane. Pakulinan iku suwe-suwe diarani kabudayan. Kabudayan minangka tembung kang asale saka basa Sansekerta yaiku *"buddayah"* yaiku wujud jamak saka *"budhi"* utawa *"akal"*, saengga kabudayan iku nduweni teges bab kang ana gegayutane marang budi lan akal (Koentjaraningrat, 1987:9). Dadi kabudayan yaiku akal lan budi manungsa kanggo nggayuh kasampurnaning urip. Miturut Sudikan (2001:3), ngandharake yen kabudayan minangka nyawijine idhe, kabudayan kasusun saka reroncene nilai-nilai, norma-norma kang isine ngenani tindak-tanduk kang diwujudake karo panyengkuyunge. Kanthi cethane kabudayan yaiku saperangkat aturan utawanorma kang diduweni bebarengan lan yen dilaksanakake dening masyarakat panyengkuyunge bisa tuwuh tata laku anggotane dianggep layak lan bisa ditrima. Kabudayan ditegesi minangka pawujudan panguripan saben manungsa lan saben kelompok kang ngupaya ngolah lan ngowahi alam saengga bisa mbedakake manungsa lan kewan.

Konsep Masyarakat Jawa

Tanah Jawa minangka bumi kang misuwur kang dipanggoni dening sakelompok pawongan kang diarani masyarakat. Masyarakat asale saka basa arab *"syarakah"* kang tegese *"ikut serta"*. Masyarakat yaiku sakelompok manungsa kang urip bebarengan banjur nyengkuyung marang kabutuhan-kabutuhan tartamtu (Soekanto, 1993:104).

Masyarakat Jawa minangka sawijine manungsa kang isih ngeluri lan ngugemi kabudayane. Wiwit majune jaman, masyarakat nganti nyebar sak njabane pulo Jawa. Ana ing ngendi wae papan uripe, yen masyarakat Jawa isih ngugemi lan nglestarekake budaya Jawa, isih dianggep

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan (Tintingan Folklor)

minangkan perangan saka masyarakat Jawa. Miturut Koentjaraningrat (2009:165) ngandharake yen kabudayan nduweni pitung unsure budaya kang universal yaiku 1) basa (lisan utawa tulisan), 2) sistem kawruh, 3) organisasi sosial, 4) sistem piranti kanggo urip lan teknologi, 5) sistem pangupajiwa, 6) sistem religi, lan 7) kasenian.

Konsep Tradhisi lan Adat-istiadat

Tradhisi dijupuk saka basa latin “*tradition*” ateges diterusake. Tradhisi minangka sawijine kagiyatan kang ditumindakake kanthi turun-temurun sajrone sakelompok masyarakat. Salaras karo andharane Funk lan Wagnalls (sajrone Muhaamin, 2001:11) tradhisi menahi makna minangka kawruh, doktrin, pakulinan, praktek lan liya-liyane kang dimangerteni minangka kawruh turun-temurun kang diwarisake uga cara kanggo ngandharake doktrin lan praktek kasebut.

Miturut R. Redfield kang dikutip dening Bambang Pranowo (1998:3), ngandharake dene konsep tradhisi bisa kaperang dadi loro yaiku tradhisi gedhe (great tradition) lan tradhisi cilik (little tradition). Great tradition yaiku sawijine tradhisi kang nyakut saperangan wong kanggo numindakake tradhisi kasebut. Dene little tradition yaiku sawijine tradhisi kang asale saka mayoritas uwong sing tanpa nalar kanggo mahami tradhisi kasebut. Masyarakat Jawa nggunakake nilai budaya, norma-norma, ukum lan aturan kang mligi kanggo nata patrap utawa solah-bawane manungsa kanggo njangkahi urip ing satengahe bebrayan Jawa.

Konsep Folklor

Tembung folklor kanthi etimologis dumadi saka tembung *folk* lan *lore*. Alan Dundes (sajrone Sudikan, 2001:17) ngandharake tembung *folk* nduweni teges saperangan manungsa kang nduweni pratandha fisik, sosial, lan kabudayan. Tembung *lore* nduweni teges saperangan kabudayan kang diwarisake kanthi cara turun-temurun kanti sarana lisan utawa tulisan. Folklor kasebut ing antarane kolektif kang maneka werna. Folklor kalebu perangan saka kabudayan asipat tradhisional kang ora resmi. Folklor isine kawruh, nilai-nilai, sikap-sikap, rasa rumangsa, lan kapercayan sajrone wujud tradhisional kang digethok-tularake lumantar lisan utawa adat istiadat, folklor nyakup tarian rakyat lan arsitektur.

Wujude folklor dibedakake dadi telu yaiku: 1) folklor lisan, 2) folklor separo lisan, 3) folklor dudu lisan. Folklor lisan yaiku folklor kang diciptakake, disebarake lan diwarisake ing wujud lisan, 3) folklor dudu lisan. Folklor lisan yaiku folklor kang diciptakake, disebarake lan diwarisake ing wujud lisan antarane: 1) paribasan, 2) crita prosa rakyat (legendha, mite, dongeng), 3) gurindam. Folklor separo lisan yaiku folklor kang panyebarane ditumindakake kanthi cara ora lisan ananging diwenehi tuladha lan nilai. Folklor separo lisan dibedakake dadi 1) wangunan, 2) sandhangan, 3) papan panggonan, 4) gaman tradhisional, 5) piranti rumah tangga, 6) piranti tetanduran, 7) owah-owahan lingkungan budaya, 8) alat music, 9) perhiasan, lan 10) naskah kuna.

Konsep Legendha

Legendha dhewe dijupuk saka basa latin “*legere*” yaiku crita rakyat kang dianggep bener-bener kadaden kang critane digayutake marang tokoh sejarah lan

diwenehi bumbu kadigdayan lakon critane. Legendha kalebu prosa rakyat kang dianggep mbahe crita minangka kadadeyan kang wis kelakon, kadadeyane ora pati suwi lan uga kadaden ing donya iki. Legendha minangka “sejarah rakyat” kang isih ana gegayutane karo panguripane rakyat. Sajrone KBBI legendha ditegesi minangka crita rakyat ing jaman dhisik kang digayutake marang kahanan sejarah. Saliyane iku legendha nyebar lan mangun klompok-klompok kang diarani siklus, yaiku sakelompok crita kang nyritakake salah sawijine paraga utawa salah sawijine kadadeyan.

Bruvand (sajrone Danandjaja, 2007:67-75) bedakake legendha dadi papat yaiku: 1) legendha keagamaan (religious legends) yaiku kalebu golongan legendha wong kang suci, legendha ngenani mukjizat, legendha saka kitab-kitab suci rakyat; 2) legendha alam ghaib (isupernatural legends) legendha kang isine ngenani crita manungsa karo makhluk ghaib. Pigunane legendha iki kanggo mbenerake “*takhayul*” utawa kapitayane rakyat; 3) legendha perseorangan (personal legends) ngenani tokoh-tokoh tartamtu, kang dianggep karo mbahe crita bener-bener kelakon, kaya legendha kang ana ing tanah Jawa yaiku crita Panji; 4) legendha panggonan (local legends) yaiku crita kang sesambungane karo sawijine panggonan, jenenge panggonan, lan wujud topografi yaiku wujud permukaan sawijine dhaerah, bukit, jurang, lan sapanunggale.

Konsep Religi

Religi dijupuk saka tetembungan ing basa Inggris yaiku “*religion*” sing sadurunge saka basa latin “*religio*” ing basa Indonesia dadi “agama” nduweni teges piwulang ngenani agama. Salaras karo panemune Hetusatoto (1984:42) religi asale saka tetembungan ing basa latin *religio* kang ateges naleni, tegese manungsa kang gumantung lan nduweni gayutan marang Gustine, amarga Gustine menahi kaslametan tumrap para manungsa. Sajrone Kamus Besar Bahasa Indonesia agama yaiku piwulang, sawijine sistem kang ngatur tata kapercayan lan ibadah marang Gusti Kang Maha Kuwasa sarta tata kaidah kang gegayutan karo kekancane manungsa lan manungsa liyane sarta manungsa lan sakupenge. Negara Indonesia kang nduweni asas Bhineka Tunggal Ika tegese beda maneka werna nanging tetep nyawiji dadi siji. Saka asas kasebut, mula ing Indonesia nduweni maneka werna agama kang nduweni panganut dhewe-dhewe. Agama miturut Ram Swarup minangka intelektual Hindu sajrone bukune kanthi irah-irahan “Hindu View of Christianity and Islam” ngelompokake agama dadi loro yaiku agama kenabian (Yahudi, Kristen, lan Islam), lan agama spiritualis yoga (Hindu lan Buddha).

Tanah Jawa kang dipanggoni dening pawongan kang kebak kabudayan lan tansah nyengkuyung apa kang wis dadi adate. Mula masyarakat Jawa minangka pawongan kang kenal agama lan kebak kabudayan kasebut banjur nyampur kahanan kasebut lan nuwuhake istilah kejawen. Kejawen asale saka tetembungan ing basa Jawa dene ditegesi ing basa Indonesia tegese yaiku samubarang kang gegayutan karo adat kapercayan Jawa. Kejawen yaiku kapercayan kang utama kang dianut ing tanah Jawa dening wong Jawa lan liyane kang ana ing tanah Jawa. Piwulang kejawen bisa sesandhingan karo kapercayan agama liyane kaya dene Islam Kejawen, Kristen Kejawen, Hindu Kejawen, lan Buddha Kejawen. Nanging kejawen dudu

Konsep Kapitayan Rakyat

Kapitayan rakyat sawijine tuladha sajrone babagan folklor setengah lesan. Folklor setengah lesan yaiku folklor kang wujud arupa babagan kang asipat lesan lan non lesan. Tuladhane folklor setengah lesan ana loro yaiku kapitayan rakyat lan dolanan rakyat. Kapitayan rakyat asring diarani takhyul yaiku kapercayan kang ngrembaka ing masyarakat primitif kang ora migunakake logika nalika numindakake. Miturut Danandjaja (1991:154) takhyul ngemot kapitayan lan pakulinan, kang lumrahe diwarisake saka gethok tular. Dundes (sajrone Danandjaja, 1991:154), mbage takhyul dadi rong struktur, kang kapisanan kasusun saka; 1) didhasarake gayutan sabab-akibat miturut asosiane; 2) tumindake manungsa kang dilakokake kanthi sengaja lan nyebabake sawijine akibat. Struktur kang kaping pindho dideleng saka telung bagean yaiku tandha (sign), owahan saka sawijine kadadean menyang kadadean liyane (conversion), lan akibat (result). Sajrone takhyul ora mung babagan kapitayan (belief), saliyane iku uga lelakon (behavior), pengalaman-pengalaman (experiences), ana kalane piranti, lan lumrahe uga tuturan sarta sajak (Bruvand sajrone Danandjaja, 1991:53).

Konsep Makna lan Simbol

Simbol kang asale saka basa latin "*symbolicum*", kawiwitan saka basa Yunani "*sumbolos*" nduweni karep tanda kang negesi prakara tartamtu. Saliyane iku simbol mujudake objek utawa kadadeyan apa wae kang nggambarake kekarepan tartamtu, (Sudikan, 2001:180). Kabudayan kang diduweni dening masyarakat salumrahe nduweni sistem kang nggunakake simbol minangka piranti kang ngandut amanat utawa pesen tumrap masyarakat penyengkuyunge. Sajrone Kamus Besar Bahasa Indonesia tembung simbol nduweni teges sawijine tandha kang ngandharake bab utawa samubarang kang ngandut ancas tartamtu. Geertz (sajrone Sudikan, 2001:1840) ngandharake simbol minangka sarana kanggo ngandarake makna-makna kang awujud gagasan, tumindak, kekarepan, lan pertimbangan utawa kapitayan sarta abstraksi-abstraksi saka kawruh tartamtu lan wujud kang dingerteni. Tuwuhe simbol sajrone bab kang maneka warna iki digawe kanggo sakabehe tujuwan kang asipat makili babagan liyane. Simbol uga bisa ditegesi samubarang utawa kahanan minangka piranti objek.

Konsep Piguna (Fungsi)

Pangrembakane tradhisi kang ana saben dhaerah mesthine nduweni piguna tartamtu tumrap bebrayan panyengkuyunge. Apa maneh tradhisi-tradhisi kang isih ngrembaka lan ditumindakake nganti seprene. Piguna utawa fungsi yaiku kanggone samubarang, tegese unsur-unsur kang ana ing sajrone masyarakat utawa kabudayan nduweni gegayutan lan mujudake salah sawijining perangan kang nduweni fungsi (TIM, 2003:322-333). Miturut Bascom (sajrone Danandjaja, 2007:19) pigunane folkor kuwi ana papat, yaiku: 1) minangka sistem proyeksi, yaiku kaca pangilone angen-angen saka kolektif, 2) minangka piranti pengesahe pranata-pranata lan lembaga kabudayan, 3) minangka piranti kanggo

pendhidhikane bocah-bocah, 4) minangka piranti kanggo meksa lan ngawasi paugerane masyarakat, supaya tansah diugemi lan ditindakake dening masyarakat.

Konsep Hermeneutik

Hermeneutika saka basa Yunani "*hermeneuein*" kang tegese "*penafsiran*" utawa basa jawane ditapsirake, miturut Sumaryono (1999:23). Hetmeneutik yaiku, ilmu utawa cara kanggo mangerteni karya sastra lan basa supaya luwih cetha tegese. Hermeneutik atages ilmu kanggo napsirake karya sastra kanthi cara mangerteni sakabehe unsur. Hermenutik ora mung kanggo nintingi karya sastra wae, kanthi majune jaman bisa kanggo nintingi bab-bab liya kayadene nintingi upacara ritual.

Landhesan Analisis

Sajrone lelandhesan analisis ing ngisor iki bakal diandharake landhesan analisis lan konsepe para ahli kang digunakake kanggo nintingi bab sajrone objek panliten yaiku TPSTA. Lelandhesan kuwi mau, digunakake supaya andharan babagan panliten tansah lumaku adhedhasar konsep kang wis ditemokake. Babagan kapisan ngenani konsep folklor kang digunakake kanggo nintingi folklor setengah lisan mligine kanggo nintingi mula bukane TPSTA nggunakake teori kang diandharake Danandjaja (2007:21). Babagan kang ditintingi saka wujud TPSTA minangka perangan saka folklor setengah lisan. TPSTA iki kang kalebu folklor setengah lesan, amarga sajrone panliten ana babagan kang kalebu lisan yaiku ngenani legendha Sunan Tawang Alun kang sumebar wiwitan kanthi cara gethok tular, lan ana babagan kang kalebu non lisan yaiku ngenani tradhisi, tata laku, lan ubarampene.

Babagan kang kaping pindho yaiku kanggo nintingi TPSTA nggunakake konsep saka Miturut R. Redfield kang dikutip dening Bambang Pranowo (1998:3). ngandharake dene konsep tradhisi bisa kaperang dadi loro yaiku tradhisi gedhe (great tradition) lan tradhisi cilik (little tradition).

Babagan kang kaping telu yaiku kapitayan rakyat nggunakake panemune Koentjaraningrat (sajrone Danandjaja, 1991:154), takhyul kang kapisanan didhasarake gayutan marang sabab-akibat, kang kaing pindho yaiku tumindak manungsa kang ditumindakake kanthi sengaja kang nyebabake 'akibat' yaiku apa kang kita arani ilmu ghaib utawa magic.

Babagan kang kaping papat yaiku makna sajrone ubarampe lan tata laku kang ana ing TPSTA. Kanggo nintingi babagan makna migunakake teori semiotik salaras karo panemune Pierce (sajrone Luxemburg, 1992:45-46) yaiku salah siji ilmu utawa teori ngenani lambang utawa makna.

Babagan kaping lima yaiku piguna saka TPSTA migunakake konsepe Bascom (sajrone Danandjaja, 2007) yaiku: 1) minangka sistem proyeksi, 2) minangka sarana pangesahan budaya, 3) minangka sarana pendhidhikan, lan 4) minangka piranti kanggo meksa lan ngawasi paugerane bebrayan, supaya tansah diugemi lan ditindakake dening kolektif. Fungsi liyane kang nyengkuyung fungsi utama kang tuwuh saka anane pengembangan analisis yaiku, 5) sarana religi, 6) sarana kanggo nguri-uri kabudayan, 7) fungsi ekonomi.

METODHE PANLITEN

Bab tatacarane panliten mujudake perangan kang

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan (Tintingan Folklor)

lumrahe digunakake kanggo ngandharake trap-trapan kang ditindakake ing sawijine panliten. Tatacarane panliten sajrone TPSTA iki bakal dijlentrehake ngenani, ancangan panliten, objek lan papan panliten, sumber dhata lan dhata panliten, instrumen panliten, tatacara panjlentrehane dhata, keabsahan dhata, teknik analisis dhata, lan tatacara nyuguhake asil njlentrehane dhata. Luwih cetha bakal diandharake ing ngisor iki..

Ancangan Panliten

Ancangan panliten nggampangake panliti kanggo nlti objeke. Panliten TPSTA migunakake metode panliten kualitatif dheskriptif. Dhata kang diasilake arupa asil saka wawancara kang arupa dhata lisan banjur disalin ing teks arupa dhata tulis lan diterjemahake dene infroman migunakake bahasa saliyane Basa Jawa.

Objek lan Papan Panliten

Objek saka panliten iki yaiku folklor setengah lisan kang awujud tradhi-tradhisi kang ana ing pasarean Sunan Tawang Alun. Papan panggonan panliten iki yaiku ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan. Lamongan yaiku salah sawijining kutha ing Provinsi Jawa Timur kang wewatesan karo kutha Gresik.

Sumber Dhata

Dene dideleng saka sumber dhatane miturut Arikunto (2010: 172) sumber data iku keperang dadi loro yaiku dhata primer lan dhata sekunder minangka panyengkuyung dhata utama supaya bisa pikantuk dhata kang valid. Sumber dhata diantuk saka asil wawancara karo informan primer yaiku juru kunci, Mbah Partono, Mbah Sumitro, lan Bapak Khususyairi. Lan nggunakake informan sekunder kang dadi panguwate dhata kang diantuk saka informan primer yaiku Ibu Ika, Ibu Parti, Ibu Sumarni, lan Ibu Iswayah.

Dhata Panliten

Dhata ngenani TPSTA ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan kang bakal diandharake bisa diperang maneh dadi loro yaiku dhata lisan lan non-lisan. Dhata lisan awujud wawancara dening para sesepuh desa kang mangerteni mula buka legendha lan tradhisi sarta tata laku, ubarampe lan maknane. Dhata non-lisan kang ana sajrone panliten iki awujud buku-buku kang gayut karo TPSTA. kayata arsip buku Sejarah Mbah Alun, poto-poto, rekaman, vidheo, lan dhata monografi kang bisa menehi wawasan ngenani TPSTA.

Instrumen Panliten

Instrumen panliten sejatine ana rong kategori kang bisa digunakake sajrone panliten, yaiku 1) instrumen digunakake kanggo antuk katrangan utawa informasi ngenani kahanan obyek utawa proses kang diteliti, 2) instrumen digunakake kanggo ngontrol obyek utawa proses kang diteliti. Kwalitas instrumen uga bakal nemtokake kwalitas saka dhata kang wis dikumpulake (Santosa, 2007:63).

Panliti kudune bisa dadi pawongan kang mangerteni kahanane yaiku pawongan kang lagi ndolek informasi ngenani apa kang dadi underan perkara kang arep dirembug. Anggone ndolek informasi, panliti uga kudu njaga tindak-tanduke, lan solah bawane marang mitra

tutur utawa informan supaya bisa antuk dhata kang akeh. Dhaptar pitakonan kudu trep lan gayut siji lan liyane. Piranti kanggo nyengkuyung kalanyahan anggone panliti ngolehake dhata uga kudu diperhatekake. Ing panliten iki panliti nggunakake piranti kamera dianggo moto, hp kang digunakake kanggo ngrekam, lan buku cathetan kanggo nyathet babagan penting kang diucapake dening informan kayata jeneng, umur, pakaryan, lan sapanungale.

Tata Cara Pangolahe Dhata

Pangolahe dhata sajrone panliten TPSTA nggunakake teknik observasi, wawancara, dhokumentasi, rekaman, lan uga nyathet. Observasi kang dimaksud yaiku terjun menyang pasarean Sunan Tawang Alun nalika dina Jumuwah Kliwon. Tata cara observasi ing panliten iki, yaiku 1) panliti nekani pasarean Sunan Tawang Alun kanggo ketemu karo juru kunci; 2) panliti ndeleng langsung adicara tradhisi kang ana sajrone TPSTA ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan saka wiwitan nganti pungkasan; 3) panliti njupuk gambar pasarean Sunan Tawang Alun lan adicara-adicara kang ana kanggo dhokumentasi; 4) panliti nyathet bab-bab kang wigati sajrone tradhisi kang ana ing pasarean Sunan Tawang Alun.

Teknik Transkrip Dhata

Panliten TPSTA ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan iki nggunakake teori miturut Hutomo (1991:6), yaiku transkripsi mawa cara kasar, banjur diketik, dibenerake panulisan sak tembung pocapane, lan diwenehi tandha waca supaya luwih gampang olehe negesi. Asil dhata saka metodhe iki yaiku dhata lisan saka informan kang ditranskripsi dadi dhata tulis. Sabanjure didadekake minangka sumber dhata.

Keabsahan Dhata

Keabsahan dhata dianakake supaya asil panliten TPSTA bisa dipercaya. Teknik kaabsahan dhata ana lima yaiku nindhake *triangulasi*, *cheking* dhata, *member checking*, lan nindhake *review mitra besari*.

Triangulasi pangumpulan dhata kang ditrepake wiwitan yaiku nggolek narasumber kang dirasa bisa menehi informasi saakeh-akehe ngenani TPSTA, yaiku: Mbah Partono minangka juru kunci lan sesepuh liyane kanggo njangkepi dhata. *Checking* dhata ditrepake dening panliti sarampunge nganakake wawancara karo para informan primer lan ngasilake kasarujukan kanggo ngasilake dhata kang luwih valid. *Member check* ditrepake dening panliti kanthi cara konsultasi utawa bimbingan marang dhosen pembimbing lan panguji. *Review Mitra Besari* ditrepake dening panliti kanthi dhata lan dhokumen kayata poto, vidheo, lan rekaman saka observasi menyang lapangan nalika Jumuwah Kliwon kang ngolehake pirang-pirang dhata ngenani TPSTA

Tata Cara Nyuguhake Dhata

Tata cara panliti kanggo nyuguhake dhata sajrone panliten iki kanthi ngandharake asil jlentrehan dhata kang awujud crita mula bukanne legendha Sunan Tawang Alun kang misuwur ing kutha Lamongan saka Desa Balun, anane tradhisi lan kapitayan kang dipercaya dening masyarakat, tradhisi apa wae kang ana ing pasarean kasebut, tatalaku tradhisi nganti makna ubarampe sajrone tradhisi, lan piguna saka TPSTA. Tata cara nyuguhake dhata asile panliten iki

ANDHARAN ASILING PANLITEN

Andharan ngenani asiling panliten sawijine bab kang ngrembug babagan etnografi kaya dene kahanane Desa Balun, kang kaperang saka struktur pamarintah desa, pandhudhuk, pangupajiwa, agama, lan religi kang dianut dening masyarakat desa kasebut. Sabanjure ana mula buka dumadine legendha kang ana ing desa yaiku Sunan Tawang Alun, kang gegayutan karo tradhisi lan kapitayan rakyat kang isih ngrembaka. Banjur jlentrehake tatalaku, ubarampe lan makna saka ubarampe sajrone TPSTA. Pungkasan ngrembug piguna saka TPSTA.

Mula Buka Legendha Sunan Tawang Alun

Balun minangka desa kang kabentuk ing taun 1600-an. Desa kang sadurunge nduweni jeneng Candipari banjur ganti jeneng dadi desa Balun kang dijupuk saka jenenge Mbah Alun sawise panjenengane seda kanggo ngormati jasa saka Mbah Alun kang wis ndadekake desa kasebut ayem tentrem kanthi masyarakat kang nganut agama beda-beda. Mbah Alun kang dikenal Sunan Tawang Alun I utawa Mbah Sin Arih minangka Raja Blambangan kang nduweni jeneng asli Bedande Sakte Bhreau Arih kang nduweni gelar Raja Tawang Alun I, mijil ing Lamajang taun 1574. Mangsa cilike Sunan Tawang Alun I digedhekake ing Lamajang lan Kedhawung karo wong tuwane kang mangsa kasebut minangka Tumenggung yaiku Minak Lumpat kanthi gelar Sunan Rebut Payung. Menak Lumpat minangka putra saka Menak Lampor kang dadi Tumenggung Werdati, Tepasana, lan Lamajang.

Silsilah ngenani Mbah Alun kang dipercaya isih ana gegayutane marang kaprajan Majapahit dicethakake ing sajrone Babad Sembar. Seratan kasebut ngandharake dene Menak Lumpat minangka bapane Sunan Tawang Alun I isih keturunan saka Kaprajan Majapahit (keturunan Brawijaya) kang dikenal Lembu Anisraya kanthi gelar Panembahan Gunung Bromo kang nguwasai Watu Putih lan Blambangan. Menak Lumpat nduweni adhik kanthi jeneng Menak Luput lan Menak Sumendhi. Rikala taun 1591-1596M Menak Lumpat minangka panguwasa Lamajang lan Kedhawung naklukake Kaparajan Blambangan banjur Menak Luput didadekake Senapati. Menak Sumendhi diwenahi kadhudhukan minangka panguwasa Karenon. Sawise iku putra-putrane Menak Luput dadi panguwasa Lamajang nganti pirang-pirang generasi.

Ing mangsa rumajane Raden Alun dikirim bapane yaiku Minak Lumpat menyang Giri kanggo nyinaoni agama Islam kang luwih jeruh kang diasuh dening Sunan Giri IV. Sadurunge dadi Raja Lamajang lan Kedhawung, Minak Lumpat uga sinau ngaji menyang Sunan Giri IV (Sunan Prapen). Kamangka kanggo nambah kawruh ngenani agama Islam, Raden Alun dikirim menyang Giri marang bapane. Raden Alun sawijine murid kang disayangi banget karo Sunan Giri IV amarga nalikane sinau ngaji dheweke ngaji kanthi tumemen, jujur, cerdas banget, wani, lan pinter mimpin santri liyane. Ing pesantren Raden Alun nyinaoni ilmu syariat, tasawuf, fiqih, tafsir Al-Qur'an, kamangka dheweke nduweni ilmu agama kang apik, nduweni pamikiran kang amba, lan kadigdayan. Nalikane ngaji ing Giri dheweke uga kekancan karo para putra saka raja-raja pesisir Jawa lan sajabane Jawa. Kahanan kasebut

njalari dheweke bisa cecaturan kanthi nambah wawasan lan pengalaman. Sarampunge sinau ngaji, dheweke banjur balik menyang panggon asale kanggo nyiarake agama Islam sadurunge ganteni bapane minangka Raja Lamajang lan Kedhawung.

Ing mangsa rumajane Raden Alun dikirim bapane yaiku Minak Lumpat menyang Giri kanggo nyinaoni agama Islam kang luwih jeruh kang diasuh dening Sunan Giri IV. Sadurunge dadi Raja Lamajang lan Kedhawung, Minak Lumpat uga sinau ngaji menyang Sunan Giri IV (Sunan Prapen). Kamangka kanggo nambah kawruh ngenani agama Islam, Raden Alun dikirim menyang Giri marang bapane. Raden Alun sawijine murid kang disayangi banget karo Sunan Giri IV amarga nalikane sinau ngaji dheweke ngaji kanthi tumemen, jujur, cerdas banget, wani, lan pinter mimpin santri liyane. Ing pesantren Raden Alun nyinaoni ilmu syariat, tasawuf, fiqih, tafsir Al-Qur'an, kamangka dheweke nduweni ilmu agama kang apik, nduweni pamikiran kang amba, lan kadigdayan. Nalikane ngaji ing Giri dheweke uga kekancan karo para putra saka raja-raja pesisir Jawa lan sajabane Jawa. Kahanan kasebut njalari dheweke bisa cecaturan kanthi nambah wawasan lan pengalaman. Sarampunge sinau ngaji, dheweke banjur balik menyang panggon asale kanggo nyiarake agama Islam sadurunge ganteni bapane minangka Raja Lamajang lan Kedhawung.

Sasuwene pamarintahane (ing taun 1633-1639) Kaprajan Blambangan diserang dening Mataram lan Belanda. Nganti taun 1635 Blambangan diserang dening Mataram amarga Mataram pengin nguwasai panggon strategis kasebut yaiku Blambangan, Panarukan, lan Blater. Nanging serangan kasebut mesthi diserang balik karo pasukan Bali minangka sekutu saka Blambangan.

Sajrone Babad Blambangan kang diserat dening Winarsih Hartaningrat Arifin kang diterbitake ing taun 1995 uga nyerat dene Sunan Tawang Alun I nduweni putra 4 yaiku Gedhe Buyut (Panguwasa Pelabuhan Sedayu Lawas), Mas Ayu Widarba (minangka putri), Lanang Dhangiran (Ki Brondong, panguwasa Brondong), lan Mas Kembar (Sunan Tawang Alun II kang mrintah Blambangan ing taun 1645-1691). Ki Brondong diutus dadi Syahbandar Brondong ing taun 1639 kang nduweni putra loro yaiku Tumenggung Anggajaya minangka Adipati Pasuruan lan Anggawangsa minangka Adipati Surabaya.

Ing sasi Desember taun 1635 pasukan Mataram wiwit nyerang gedhen-gedhenan menyang Blambangan kang budhal saka Pasuruan lewat Lumajang lan ngenteki pasukan Blambangan. Nanging pasukan kasebut bisa diusir dening Sunan Tawang Alun I kang diwangi pasukan saka Bali kanthi cacah 20.000 wong. Kahanan kasebut dilaporake dening Pieter Van de Camer. Taun 1636 Mataram kasil ngalahake Blater lan para panguwasane diboyong menyang Karta kanggo bukti dene wis diteluk. Kadaden kasebut dilaporake dening Onderkoopman Antonic Paulo salah sawijine tawanan Walanda ing Keraton Mataram. Amarga ana kerusuhan ing Keraton Mataram kamangka ing taun 1637 ora serangan saka Mataram menyang Blambangan.

Taun 1638 kang barengan karo mbledhose Gunung Raung lan ing sasi Agustus 1638 pasukan Mataram nyerang Blambangan kanthi nggawa pasukan 40.000 pasukan. Banjur ing taun 1639 Mataram ningkatake serangan marang Blambangan saka segara uga saka darat, nganti Bali njaluk pitulung marang Walanda nanging panggah kalah.

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan (Tintingan Folklor)

Blambangan kang dikuwasai dening Mataram. Ing wektu iku Sunan Tawang Alun mlayu ngulon nuju Brondong ndolek perlindungan marang putrane yaiku Ki Lanang Dhangiran (Sunan Brondong), banjur diwenahi panggon ing desa kuno kanthi jeneng Candipari kang saiki ganti jeneng dadi Desa Balun kanggo singidan saka musuh. Dheweke tekan panggon kasebut migunakake idhentitas Raden Alun kanthi disetujoni dening Pangeran Mas Witono (Panguwasa Giri Kedaton taun 1633-1660). Ing desa kasebut Sunan Tawang Alun I miwiti ngulang ngaji lan nyiarake ajaran agama Islam marang masyarakat desa nganti seda ing taun 1654 ing umur 80 taun minangka wong Waliyullah.

Sasuwene 15 taun panjenengane nyiarake agama ing Desa Balun dheweke nyingidake idhentitas diri minangka Raja. Kamangka Sunan Tawang Alun I dikenal minangka ulama kanthi jejuluk Raden Alun utawa Sin Arih. Raden Panji Adipati Keling minangka panguwasa Lamongan rikala semono kang ngerteni sapa Raden Alun kasebut, kanthi piweling saka Sunan Giri IV melu nyingidake idhentitas Raden Alun. kanthi meneng-menengan Raden Panji Keling melu nyukupi kabutuhan kang diprelokake dening Raden Alun ing Desa Candipari. Sawise Mbah Alun seda tuwuh tradhisi-tradhisi lan mitos kang dipercaya dening masyarakat Desa Balun kanggo ngormati Mbah Alun minangka sesepuh desa. Masiya ta masyarakat desa wis ngenal lan ana kang nganut agama Islam ora njalari dheweke lali marang sesepuhe. Apa maneh wong asli Balun masiya ta ora kagolong anak turune Mbah Alun kanthi ikhlas numindakake tradhisi kang tuwuh lan ngrembaa nganti seprene kasebut. Kaya dene tradhisi nikah turun, tradhisi tundhun, tradhisi nyekar jum'at kliwon, lan tradhisi napak tilas sejarah Lamongan.

TPSTA

Tradhisi dipercaya dening bebrayan nduweni piguna tumrap sakelompok masyarakat panyengkuyunge kang ngeluri tradhisi ing sawijine panggonan. Salaras karo panemune Poerwadarminta (sajrone Suwarni lan Widayati, 2015:61) tradhisi minangka perangan saka kabudayan, tradhisi yaiku sakabehe adat, kapercayan, lan sapiturute kang diwarisake para leluhur kanthi cara turun temurun. Tradhisi kang lumaku kanthi cara turun temurun kanthi cara lisan lan non lisan. Tradhisi rata-rata ngrembaka ing dhaerah-dhaerah isih ngugemi adat istiadat saka sesepuh kang nduweni daya pangaribawa kang gedhe tumrap bebrayan. Kaya dene Sunan Tawang Alun kang nduweni daya pangaribawa kang gedhe tumrap masyarakat Desa Balun. Daya kharismatik lan karomah saka Sunan Tawang Alun minangka pawongan kang nyebarake agama Islam ing Desa Balun lan ndadekake Desa Balun minangka desa kang ayem tentrem kanthi agama-agama kang maneka warna. Kahanan kasebut kang njalari tuwuhe tradhisi kang ngrembaka lan ditumindakake dening warga Balun kaya dene tradhisi nyekar Jumuwah Kliwon, nadzar, nikah turun, lan tradhisi tundhun. Luwih cethane bakal diandharake ing ngisor iki.

Tradhisi Nyekar Jumuwah Kliwon

Dina kamis wage malem Jumuwah Kliwon minangka sawijine dina kang dipercaya dening masyarakat Desa Balun uga masyarakat saliyane desa kasebut kanggo ziarah ing pasareane Mbah Alun utawa Sunan Tawang

Alun. Kapercayan ngenani karomahe Mbah Alun nuwahake tradhisi-tradhisi kang ngrembaka nganti seprene kaya dene nyekar Jumuwah Kliwon. Ora ana prabeda karo nyekar salumrahe. Para peziarah nduweni niat dhewe-dhewe. Ana kang niat kirim donga, ana uga kang niat syukuran marang apa kang dirasakake. Andharan kasebut cundhuk karo katrangan saka Juru kunci ing ngisor iki.

“Nyekar jum'at kliwon niku Mbak mesthi ruwame banget ing kene. Wong-wong kang sambang wonten pasarean niki biyasane mbeta kembang, wonten ingkang mbeta ambengan kados ta syukuran ngoten dhateng ngiriki. Kuathah sanget kados niki wau. Ngeten niki ramene pasareane Mbah Sin Arih (Sunan Tawang Alun) ngantos benjing dinten jemuwah kang kalebet malem sabtu legi. Sampeyan deleng dhewe, Ndhuk nganti sesuk” (Partono, 1 November 2019)

Katrangan saka juru kuncen ing ndhuwur nuduhake dene nyekar ing dina Jumuwah Kliwon para peziarah lumrahe nggawa kembang kanggo nyekar. Ana kang nggawa ambengan kaya dene tumpengan nanging diwadahi wakul. Ambengan kasebut ditegesi minangka shodaqoh arupa panganan. Nyekar dina Jumuwah Kliwon diwiwiti saka dina Kamis Wage malem Jumuwah Kliwon nganti dina Sabtu Legi. Ngirim donga menyang pasareane sesepuh lumrahe isih ngrembaka ing kalangan masyarakat kejawen, minangka sawijine budaya lan dadi pakulinan kang nuwuhake kapercayan marang samubarang kang bisa nglanyahake kagiyatan sabendinane. Kaya dene kang ditumindakake saperangan masyarakat kang isih ngugemi tradhisi nyekar ing dina Jumuwah Kliwon menyang pasareane Sunan Tawang Alun. Mayoritas para peziarah minangka petani utawa petambak lan saliyane iku minangka turunan wong Balun.

Saliyane nggawa kembang, para peziarah kang kagolong petani lan petambak lumrahe nggawa gawanan arupa asil panen. Nalikane panen pari, para peziarah nggawa sagegem beras, jagung utawa panen sawah liyane kang dicampur dadi siji karo kembang kang digunakake kanggo nyekar. Semana uga kanggo petambak kang panen, lumrahe nalika panen nggawa asil tambake minangka rasa syukur banjur diwenehake menyang juru kunci supaya didongani, kanthi ucap syukur supaya panen kasebut bisa migunani tumrap para sesepuh Balun kang kanthi ikhlas ngeramut pasarean Mbah Alun.

Masyarakat Balun kang maneka warna kapercayaan marang Gustine ora nutup kamungkinan kanggo nglali marang sesepuhe yaiku Mbah Alun. masyarakat kang nganut agama saliyane Islam nduweni kreteg kanggo sambang pasarean Mbah Alun kang nganut agama Islam. Nyambangi pasarean kasebut minangka rasa syukur lan ngurmatine wong Balun marang lelakone Mbah Alun. peziarah kang ora nganut agama Islam bisa dedonga kanthi carane dhewe-dhewe miturut agama kang dianut.

Kanggo pawongan kang nggawa ambengan, sawise kirim donga, banjur masrahake ambengan kang digawa menyang rumah singgah lan menehake ambengan kang digawa menyang sesepuh makam supaya didongani. Sarampunge didongani, ambengan bisa diwenehake kabeh menyang sesepuh bisa uga dijupuk sithik kanggo syarat. Kanggo oleh-oleh utawa buah tangan nalika sambang

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan (Tintingan Folklor)

pasarean dina jumuwah malem kliwon lumrahe peziarah tuku layon kanthi dhuwit saikhlase. Layon garing kang asale saka kembang peziarah kang didongani kasebut nuwuhake kapercayan dene layon kasebut bisa digunakake kanggo nglanyahake usaha kaya dene ditaburake ing tambak, sawah, utawa panggon pangupajiwane, lan sapanunggal. Saliyane layon, ana bobok kang digunakake dening peziarah kanggo tamba lara. Peziarah uga ana kang nggawa banyu blumbang kang ana ing saben kendhi ing rumah singgah lan makam. Banyu blumbang kasebut digunakake uga kanggo nglanyahake usaha kanggo masyarakat kang mercayani.

Tradhisi Nikah Turun

Mantenan nduweni kalungguhan kang wigati sajrone uripe manungsa. Mantenana yaiku rerakatan ngaurip kanthi lair lan batin saka wong lanang lan wadon sajrone mbangun balewisma kang luwih tentrem adhedhasar perintah saka Gusti Allah. Salaras karo panemune Abu Zahra (2001:14) hakekat sajrone numindakake nikahan yaiku nyiptakake sawijine panguripan bale wisma kang nuwuhake piguna kang apik, apik saka temanten, katurunane, kulawarga utawa masyarakat. Kanthi sosiologis, masyarakat Balun isih ngugemi tradhisi kang ngaurip sajrone bebrayan kaya dene kang disebut Nikah Turun.

Turun nduweni maksud yaiku turunan utawa keturunan. Nikah Turun yaiku tradhisi nikahan turunan kang ditumindakake dening keturunan asli saka Desa Balun. Pawongan kang ngrasa dheweke minangka wong asli Balun mesthi lan wajib numindakake tradhisi kasebut. Semana uga kanggo wong Balun asli nanging dheweke wis metu utawa pindhah omah lan ora manggon maneh ing Balun.

Kapercayan rakyat kang tuwuh ngenani tradhisi nikah turun wigati banget miturut warga masyarakat Desa Balun. Tradhisi nikah turun nduweni pangaribawa marang kalangsungan urip kaloro pasangan temanten mligine ngenani kalangsungan urip nalikane mbangun balewisma. Yen ana pasangan temanten kang ora ngelakoni tradhisi nikah turun utawa nglali marang tradhisi kang ana dheweke bakal ngalami prahara sawise nikah, kaya dene bentheng ceweng, pisah, lan nalikane khajatan temanten utawa kaluwargane ana kang kesurupan. Saliyane iku bengi sadurunge adicara, ing ndhuwur wuwung omah utawa gentheng krungu ana swara jaran kang mlayu-mlayu ing ndhuwure omah lengkap karo swara kemrincinge kalung kang digawe jaran kasebut. Andharan ing dhuwur bakal dikuwatake karo katrangan saka Juru kunci ing ngisor iki.

“Tradhisi sing nganti seprene isih ngrembaka ing masyarakat Desa Balun lan anak turune wong kene, nalikane arep rabi kudu nyekar dhisik nang pasarean iki, Ndhuk. Padha karo pamit karo sesepuh desa. Soale ana Ndhuk, wong sing ora pamit ing pasarean kene, nalikane khajatan iku wonge kesurupan, lan bengi sadurunge nduwe gawe ana swara jaran gedebungan ing dhuwure omah. Lak ya medeni ta, Ndhuk. Jaran kasebut minangka kodhame Mbah Alun. Mangkane sabisan sing nduwe khajat kudu pamit kanthi cara nyekar ing kene Ndhuk. Ana maneh wong kang

wis suwi ora manggon ing Balun ya kaya mangkono, ana wae prahara. Nalikane dheweke eling yen durung nyekar menyang pasarean, banjur mrene pas khajatan iku mau lan nyuwun pangapunten menyang Mbah Alun yen dheweke lali marang sesepuhe”. (Partono, 1 November 2019)

Nikah turun minangka sawijine tradhisi kang wajib ditumindakake calon temanten anyar kanggo pamit menyang sesepuhe yaiku Mbah Alun. Tradhisi kang ditindakake kasebut nduweni pangarep supaya anggone nganakake khajatan tansah lumaku lancar lan ora nuwuhake prahara ing adicara uga ing balewisma pasangan temanten anyar. Kapercayan rakyat marang crita ngenani jaran gedebungan nambahi tradhisi nyadran ing pasarean Mbah Alun tansaya digiyarake kanggo kalanyahan adicara uga nolak samubarang kang ora dipenginke.

Turunan Mbah Alun kang ateges turunan asli wong Balun nalikane arep rabi nduweni tuntutan utawa kuwajiban kang kudu ditumindakake calon temanten kanthi didampingi karo kulawarga kalorone. Yen salah sawijine temanten sing lanang utawa wedok kang omah adoh saka kutha Lamongan bisa diwenahi solusi yaiku perwakilan migunakake klambi kang biyasane dienggo pawongan kang ora bisa teka kasebut. Tradhisi nikah turun lumrahe ditumindakake sadurunge ngelangsungake ijab qobul lan bisa uga sawise nikahan.

Tradhisi Tundhun

Tundhun diolehake saka tembung mudhun tegese menehi lemah. Sawijine slametan nalikane bocah cilik diambahake lemah kang kawitan. Anak turune wong Balun nduweni tradhisi Tundhun yaiku bocah cilik kang wiwitan bisa ngambah lemah, kudu digawa menyang pasarean Mbah Alun supaya tepang karo Mbahe. Andharan kasebut salaras karo katrangan saka Juru kunci ing ngisor iki.

“Tundhun iku saka tembung mudhun, Ndhuk. Menika kanggo bocah alit sing wis bisa mancik lemah. Yen wong Balun dhewe nduweni tradhisi kudu sambang pasarean niki nggih supados dikenalake dening Mbahe yaiku Mbah Alun minangka putune utawa anak turune. Uga nduweni kekarepan supaya anake diberkahi lan dadi anak sing bisa migunani”. (Partono, 1 November 2019)

Katrangan saka juru kunci ing ndhuwur kang nyethakake ngenani tetembungan tundhun kang diolehi saka tembung mudhun. Tradhisi tundhun yaiku tradhisi mancike bocah cilik kang wiwitan ing lemah. Pigunane saka tradhisi tundhun yaiku kanggo ngenalake bocah cilik kang wiwitan ngambah lemah supaya kenal karo sesepuhe yaiku Mbah Alun, mula dianakake adicara tundhun kasebut ing pesareane Mbah Alun. Panjlentrehan cekak ngenani tradhisi tundhun kasebut uga bakal dikuwatake karo aktrangan saka sesepuh ing pasarean Sunan Tawang Alun ing ngisor iki.

“Tundhun artine mudhun, niku tradhisi kagem bocah alit kang lagek mancik lemah. Dibeta ngriki kagem dikenalaken marang sesepuhe inggih niku Mbah Sin Arin (Mbah Alun). dhateng ngriki mangke kula dongani, Ndhuk. Supaya dadi bocah sing berbakti kepada orang tua, bisa berguna

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan (Tintingan Folklor)

kangge nusa bangsa, lan pawongan sekitare. Tradhisi tundhun niku ditumindakaken kalihan anak turun asli wong Balun, niku wajib, Ndhuk”. (Martono, 1 November 2019)

Saka katrangan ing ndhuwur, tundhun minangka tradhisi kanggo bocah cilik kang lagi ngambah lemah kudu ditepangake menyang sesepuh yaiku kanthi cara sambang pasarean Mbah Alun. bocah cilik kasebut bakal didongani karo sesepuh pasarean uga bisa Juru kunci supaya dadi bocah kang migunani tumrap kulawarga, nusa, lan bangsa. Anak turun wong Balun diwajibake numindakake tradhisi kasebut. Andharan iki bakal dikuwati karo katrangan saka pelaku tradhisi yaiku Ibu Ika Agustin kang numindakake tradhisi Tundhun kanggo anake yaiku Berlian Azhara.

“Aku ndhisik wong Balun Mbak, ibuku iki wong Balun asli tapi kene manggon nang Gresik, mangkane aku nggawa anak ku menyang kene nalikane anak ku mancik lemah koyok tedhak sinten ngunu. Rene karo nggawa tetel minangka sarate, Mbak” (Ika, 1 November 2019)

Saka katrangan ing ndhuwur didudut dene nganti seprene keturunan asli wong Balun kang ora manggon ing Desa Balun nduweni kreteg teka atine kanggo nganakake lan numindakake tradhisi kaya dene tradhisi tundhun kang dirasa ing taun kang wis modern iki tradhisi kaya mangkana bakal muspra kagerus jaman anyar. Dideleng saka kutra panyengkuyung tradhisi yaiku Ibu Ika kang manggon ing kutha Gresik, dheweke isih nugemi lan nduweni tanggungjawab kanggo nguri-uri kabudayan sing dinduweni.

Tradhisi tundhun kang kaprabawan saka anane crita ngenani Sunan Tawang Alun kang minangka panyebar agama Islam ing Desa Balun mula menehi pangaribawa tumrap tata laku sajrone tradhisi tundhun. Tata laku kang kapisanan sajrone tradhisi tundhun yaiku bocah cilik diwisuhi banyu kaya dene diwuduni ing ajaran agama Islam. Bocah cilik bakal didongani sadurungi diwuduni. Banjur diwisuhi pasuryane, tangan, lan sikile minangka pralambang wudu. Samarine diwisuhi banjur dilangkahake menyang andha tebu. Pungkasane dipancikake ing jajan tetel kang digawa dening kulawargane. Tata laku kasebut nduweni pangajab supaya bocah kang isih cilik kasebut bisa tumbuh lan berkembang kanthi nggunakake ajaran agama Islam utawa ajaran agama kang dianut bisa ndadekake bocah cilik kasebut manungsa kang apik lan migunani tumrap sapa dhéa.

Tradhisi Napak Tilas Makam Kuno

Tradhisi napak tilas makam kuno minangka sawijine tradhisi kang isih ditumindakake nganti seprene. Tradhisi kasebut minangka tradhisi wajib kang ditumindakake dening para pejabat ing Lamongan mligine Bupati lan staf-stafe. Tradhisi napak tilas iki ditumindakake ing tanggal 15 Mei nalikane Hari Jadi Lamongan. Nyambang makame Mbah Alun kang kaping pisan dhewe ditumindakake dening staf-staf kasebut. Amarga sajrone tingkatan ilmu, Mbah Alun minangka pawongan kang karomahe gedhe dhewe saliyane para sesepuh ing Lamongan kaya dene Mbah Boyopatih lan Mbah Sinuwun (Syekh Ahmad Hisyamuddin). Andharan

kasebut salaras karo katrangan saka Juru kunci ing ngisor iki.

“Tradhisi napak tilas niku tradhisine setaun pisan, Ndhuk. Kala wingi sasi Mei para staf bupati mriki sedaya kagem nyekar dhateng makame Mbah Sin Arih (Sunan Tawang Alun). Pasareane Mbah iki wiwitan dhewe disambangi amarga nggih nuwun sewu, Mbah Alun niku dideleng saking ilmune paling dhuwur dhewe ketimbang sesepuh liyane. Saliyane iku uga luwih cedhek karo kutha mula dadi kunjungan ingkang wiwitan”. (Partono, 1 November 2019)

Sajrone tradhisi napak tilas makam kuno iki, para staf-staf pamarintahan ing kutha Lamongan ngirim donga kanggo Mbah Alun minangka sesepuh ing kutha Lamongan. Sawise maca donga banjur maca Babad Mbah Alun, kanggo nggali maneh sapa iku Mbah Alun. Kanthi cara gethok tular kasebut, dirasa bisa tansah ngrembakakake legendha ngenani Sunan Tawang Alun minangka sawijine pasarean kang nduweni nilai sejarah kang gedhe kang dinduweni dening masyarakat Lamongan. Gawanan arupa panganan yaiku tumpengan minangka rasa panuwune para staf kanggo para sesepuh makam kang kanthi ikhlas ngurusi lan ngresiki panggon sejarah kasebut.

Kapitayan Rakyat

Kapitayan rakyat nduweni sambung raket marang tradhisi kang ngrembaka ing sajrone masyarakat. Pawongan nduweni prabeda ngenani kapercayan marang sawijine kahanan. Mula anane kapitayan kang dipercaya dening saben masyarakat ora bisa dipeksa kudu melu nindakake lan ngeluri tradhisi cundhuk karo kapitayan kang isih raket karo bebrayan Jawa. Sadurunge Islam, Hindu, Budha mlebu ing nuswantara, ing tanah Jawa dhewe nduweni kapercayan kang diarani Kejawen. Kejawen asale saka tetembungan ing basa Jawa, dene ditegesi ing basa Indonesia tegese yaiku samubarang kang gegayutan karo adat kapercayan Jawa. Pawongan kang nganut Kejawen numindakake apa kang ana ing agama lan Gustine, uga numindakake apa kang dadi adate lan nggayutake marang sirikan kang dianut ing agamane. Amarga ing kejawen dhewe isine ngenani seni, budaya, tradhisi, ritual, laku, lan filsafah wong Jawa.

Pawongan kang nganut kejawen mesthi isih percaya marang *takhyul*. Miturut Bruvand (sajrone Danandjaja, 1991: 155) *takhyul* minangka kapitayan non-agama (non-religious belief), nalar ora karuan (bad logic), utawa ilmu kawruh kang mbujuk (false science), lan sapanunggalé. Kapitayan rakyat utawa *takhyul* iki akeh-akehe digayutake marang barang-barang alus utawa ghaib. Salaras karo panemune Koentjaraningrat (sajrone Danandjaja, 1991:154) dhasar pamikiran *takhyul* iki yaiku kapitayan marang kakuwatan sakti. *Takhyul* kang kapisanan yaiku didhasarake karo gayutane sabab-akibat miturut hubungan asosiasi, dene *takhyul* kang kaping pindho yaiku tumindake manungsa kang dilakokake kanthi sengaja lan nyebabake sawijine akibat, yaiku kang kita arani ilmu ghaib utawa *magic*.

Paedah Banyu Blumbang

Banyu Blumbang yaiku banyu kang ana ing tlaa sasisi makam Sunan Tawang Alun. wong Balun njenengi

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan (Tintingan Folklor)

tlaga kasebut blumbangan. Miturut crita tlaga kasebut ana nalika wong Balun ngalami mangsa katiga kang njalari wong Balun kurang banyu kanggo nyukupi kabutuhan saben dinane kayata adus, masak, lan ngombe. Banjur Sunan Tawang Alun ngajak masyarakat kanggo gotong-royong ngedhuk panggon kang digawe tlaga kasebut. Sunan Tawang Alun kasil nemokake sumber banyu yaiku blumbang kasebut.

Anane blumbangan kasebut kerep dienggo Sunan Tawang Alun adus lan banyune uga bisa digunakake dening sapa wae kang pengin nggunakake. Ing sawijine dina ana wong kang lara banjur njaluk pitulung marang Sunan Tawang Alun utawa Mbah Alun. Kanthi migunakake banyu blumbang kasebut uga saka karomah kang dinduweni dening Sunan Tawang Alun, panjenengane kasil ngewarasake pawongan kang lara kasebut. Andharan kasebut bakal dikuwati karo katrangan saka Juru kunci ing ngisor iki.

“Banyu blumbang niku singen Mbah Alun ingkang ndamel kalihan warga ngriki. Banyu blumbang niku saged ngewarasaken sakabehe penyakit, Ndhuk. kanggo masyarakat kang percaya kaya mangkana. Miturut crita, Mbah Alun niku nate ngewarasaken tiyang ingkang sakit lumpuh. Mulane nganti saniki banyu niku nggih didamel kalihan tiyang-tiyang ingkang sambang ngriki, didamel ngunjuk, wonten ingkang dibeta wangsul. Wonten ingkang dipundamel usaha kalihan dicampur layon niku. Wonten ingkang didamel supaya anake ora nakal kaya iku mau. Tapi semua itu kembali keniat, kabeh niku saking Gusti Allah melalui karomahe Mbah Alun eh ndadosaken kewarasan”. (Partono, 1 November 2019)

Katrangan ing ndhuwur nuduhake banyu blumbang dianggo dening para peziarah kanggo tetamba. Tetamba arupa banyu blumbang kasebut tau digunakake dening Mbah Alun kanggo nambani pawongan kang lumpuh. Saka crita kang ana kasebut banjur dipercaya dening masyarakat nganti seprene ngenani paedahe banyu blumbang kasebut. Banyu blumbang menahi paedah kang beda ing saben pawongan, ana kang digunakake kanggo nglanyahake usaha, ana kang dianggo supaya anake ora nakal, lan sapanunggale. Andharan saka juru kunci ing ndhuwur bakal dikuwati maneh karo katrangan saka peziarah kang nggunakake Banyu Blumbang kasebut kanggo diombe dening anake supaya ora nakal maneh.

“Kula nyuwun toya niku wau kula beta wangsul, Mbak. Supaya anak kula niki mboten nakal malih. Mangkane kula sukani toya niki ben dimimik ben ora ndablek”. (Aminah, 1 November 2019)

Saka andharan saka juru kunci lan salah sawijine peziarah ing nduwur bisa dideleng dene nganti seprene kapercayan masyarakat ngenani banyu blumbang bisa nuwuhake kawarasan uga bisa ngelancaraké usaha pawongan lan nuwuhake kapercayan liyane gumantung saben pawongan. Banyu blumbang kasebut lumrahe digawa peziarah minangka buwah tangan utawa oleh-oleh

kang digawa mulih sawise nyekar ing pasarean Sunan Tawang Alun. para sesepuh makam nyediani banyu blumbang kanggo para tamu peziarah ing kendhi-kendhi kang ana ing sakiwa-tengene makam. Dadi para peziarah ora usah mlaku adoh menyang blumbangan kang jaraké kira-kira 200 meter saka makam.

Jaran Gedebugan

Pawongan kang nduweni ilmu nduwur mesthine nduweni pangikut kang arupa barang alus kang biyasane diarani kodam. Kodam kang dinduweni dening Sunan Tawang Alun ana loro yaiku jaran putih lan asu werna ireng. Jaran putih kasebut nduweni kalung lan senengane ngitutake Sunan Tawang Alun menyang ngendi-endi. Jaran kasebut nduweni tugas kanggo ngelingake pawongan marang kaapikan. Dene asu werna ireng tugase yaiku njaga kahanan Desa Balun. Andharan kasebut bakal dikuwati karo katrangan saka Juru kunci ing ngisor iki.

“Mbah Alun niku nggadhahi pangikut, Ndhuk. Ana loro yaiku jaran karo asu. Yen jaran putih iku sing bageyan ngelingake wong-wong dene ana sing ora tepak utawa lali marang Mbahe (Mbah Alun), kaya wong sing arep nduwe gawe mesthi kudu sambang mreng, Ndhuk kangge pamit. Hla nek tiyange mboten pamit mangke tiyange mesthi ditekani jaran niku gedebugan ing nduwur omahe. Hla nek asu niku senengane muteri Desa, Ndhuk. niku tugase ngamanake Desa. Asune niku wernane cemeng lan kereng, terus gak gelem disaingi, Ndhuk. Dadose menawi wonten tiyang ingkang nggadhahi asu dhateng ngriki nggih tiyang-tiyang Kristen Hindu niku mesthi mboten bertahan lami, mesthi mati”. (Partono, 1 November 2019)

Andharan ing ndhuwur nuduhake dene Mbah Alun kang minangka waliyullah nduweni panganut yaiku kodam kang arupa jaran nduweni werna putih lan asu werna ireng. Jaran kasebut tugase yaiku kanggo ngelingake marang kaapikan dene asu kang wernane ireng kereng tugase yaiku kanggo njaga Mbah Alun lan Desa Balun. Asu lan jaran kasebut nganti seprene isih ana ing Balun kanggo ngelingake pawongan Balun lan njaga Desa Balun. Katrangan saka juru kunci bakal dikuwati karo katrangan saka Ibu Sumarni kang nate krungu jaran gedebugan ing omahe nalika lali ora nyekar ing makam Sunan Tawang Alun nalika nduwe khajat.

“Biyen niku Mbak kula nalika nikahaken anak kula ingkang pertama, jenenge wong nduwe gawe lak akeh sing dicandhak nggih. Kula niku kesupen eh hla kok bengine pas ngaso dalu arep bubuk niku krungu swarane krincingane jaran karo swara gedebugan nang nduwur omah. Lak nggih medeni ta Mbak. Barang takokake Mbah No minangka sesepuh niki nggih sanjange kula kesupen mboten dhateng Mbahe (Sunan Tawang Alun) riyen kangge pamit”. (Sumarni, 3 November 2019)

Saka andharan Bu Sumarni ing ndhuwur nuduhake dene ing jaman kang wis ngrembaka lan adoh saka taun Mbah Alun seda, nanging jaran kasebut isih ana kanggo ngelingake pawongan kang dadi anak turune wong Balun

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan (Tintingan Folklor)

kang nglali marang sesepuhe yaiku Mbah Alun. jaran kasebut minangka tandha kanggo pawongan kasebut supaya sambang lan pamit menyang pesareane Mbah Alun nalika nduwe kajat. Katrangan saka juru kunci sadhuwure iki ngenani asu kang dadi kodame Mbah Alun bakal dikuwati karo katrangan saka sawijine pamudha ing Desa Balun kang nganut agama Hindu yaiku mas Bagus kang tau nduwe asu lan asune umure ora suwe amarga asu kang dadi kodame Mbah Alun ora gelem disaingi. Andharan kasebut bakal dicethakake karo katrangan ing ngisor iki.

“Aku biyen tau nduwe asu pas aku isih SMP, lagi wae umur setaun mati. Padahal sabendinane ya dipangani, ya ora lara ora apa, ndelalah mati. Pancene bener iku mitose. Mangkane wong kene ora wani ngingoni asu”. (Bagus, 3 November 2019)

Saka katrangan ing nduwur mula bisa didudut dene pawongan asli Balun isih percaya anane mitos ngenani jaran gedebungan lan asu kang dadi kodame Sunan Tawang Alun kang isih ana nganti seprene. Pawongan kang dadi anak turune wong Balun asli nduweni pakulinan kanggo nyekar menyang pesarean kang tujuwane kanggo pamit arep nganakake kajatan. Pamit kasebut nduweni pepenginan supaya adicara kang dianakake bisa lumaku lancar lan diadohake saka samubarang kang ora dipenginake. Nganti seprene masyarakat Balun kang nganut agama saliyane Islam uga ora tau nyoba ngingu asu amarga wedi asune mati lan umure ora suwi. Mula kanggo nanggulangi supaya ora ana babagan kang ora dipenginake, masyarakat Desa Balun matuhi apa kang wis dadi adat tradhisine.

Tata Laku lan Makna Tata Laku Sajrone TPSTA

Saben adicara mesthine nduweni tata-laku tartamtu. Semana uga ing sajrone adicara tradhisi-tradhisi ing saben dhaerah, beda desa beda cara mawa tata, paribasane kaya mangkana. Tata-laku minangka cara manungsa kanggo nata anggone nganakake adicara supaya runtut lan adicara kang dikarepake bisa kalaksanan kanthi apik lan lanyah. TPSTA uga nduweni saperangan tradhisi kang nduweni tata-laku kang wis disepakati bareng dan ditumindakake turun-temurun nganti seprene. Kaya dene tata-laku sajrone tradhisi nikah turun lan tradhisi tundhun kang bakal diandharake ing ngisor iki.

Tata Laku Tradhisi Ziarah Jumuwah Kliwon

Pawongan kang percaya marang karomahe Mbah Alun mligine para warga Balun mesthine netepi kewajibane kanggo sambang lan dedonga ing makam sesepuhe yaiku Mbah Alun. Lumantar apa kang ditindakake kasebut, dirasa donga kasebut bisa nggayuh pepenginane para peziarah kang mesthine nduweni niat ing atine dhewe-dhewe supaya antuk katentreman batin, diwarasake saka penyakit, kalanyahan anggone mergawe, lan sapanunggal. Tata laku sajrone tradhisi ziarah malem Jumuwah Kliwon bakal miturut juru kunci kaya mangkene:

a) Bayar Karcis

Mlebu panggon kang kagolong wisata religi bayar karcis minangka babagan kang lumrah. Makam Sunan Tawang Alun kang cukup ngrembaka ing

Lamongan uga kutha kang sesandhingan karo Lamongan. Mligine anak turune wong Balun kang manggon sakjabane Desa Balun mesthi sithik akeh melu ngrembakakake anane crita ngenani sesepuhe, kanthi cara gethok tular pawongan siji lan liyane bakal ngeweruhi. Sadurunge mlebu makam, pawongan utawa para peziarah diwajibake kanggo mbayar karcis kang cacahé rongewu rupiah. Anane mbayar karcis kasebut para peziarah uga melu nyumbang amal arupa dhuwit kanggo sakabehe kaperluan kang dibutuhake ing makam Mbah Alun.

b) Masrahake Ambengan

Saben tradhisi mesthine nggunakake ambengan utawa tumpengan minangka ucap syukur kang arupa panganan. Ambengan yaiku sega sawakul kang diwenahi lawuh saanane. Tradhisi ziarah malem Jumuwah Kliwon ing pasareane Sunan Tawang Alun iki ora nate ngewajibake pawongan kang nggawa ambengan kanthi iwak utawa lawuh kang maneka warna. Ambengan kang digawa mesthine saikhlas kang syukuran kasebut. Dene peziarah kang nggawa ambengan bisane mung nggawa sega lawuh mie goreng ora ngowahi niat syukurane pawongan kasebut. Nanging adate kang wis ana, ambengan kang digawa dening para peziarah umume nggawa sega sawakul kang rada diwenahi krucut kaya dene tumpeng nggunakake lawuh bandeng bali. Anane lawuh bandeng bali kasebut gegayutan karo asil bumine masyarakat Balun yaiku iwak bandeng. Saliyane petambak, warga Desa Balun uga nduweni asil bumi saka sawah kang arupa lombok, mula anane bali bandeng iku amarga bali minangka panganan kang bahan dhasare lombok. Dadi bali bandeng iku campuran asil bumine wong Balun. Kanthi ucap syukur supaya tansah diwenahi panjang umur lan lancar rejekine, para peziarah mligine anak turune wong Balun lan pawongan liya kang percaya dening karomahe Mbah Alun tansah dedonga lan syukuran nalika dina jumuwah malem kliwon ing pasareane Mbah Alun.

c) Masrahake Kembang

Sawise peziarah mlebu ing komplek makame Mbah Alun. kang wiwitan yaiku nggawa kembang kang biyasane dituku ing njabane makam. Kembang kasebut maneka warna ana kang nggawa kembang setaman kang lumrahe dianggo nyekar lan ana uga kang nggawa kembang kenanga. Nanging kang luwih penting ing makame Mbah Alun yaiku kembang kenanga. Peziarah bisa langsung nggawa kembang kasebut kanggo dideleh makame Mbah Alun bisa uga dipasrahake dening Juru kunci supaya didongani.

d) Dedonga

Salumrahe dene sambang pasarean sesepuh utawa pawongan kang kalebu katurunane wali tujuwan utamane yaiku kirim donga. Sunan Tawang Alun minangka pawongan kang nyebarake agama Islam lan ndadekake wong Balun mentas saka petenge dunya kanthi nganut agama Islam. Salaras karo apa kang diajarake ing agama Islam, donga-donga kang diucapake kanggo pawongan sing wis seda yaiku donga yasin. Saliyane yasin bisa uga donga alfatehah ping telu kanggo pawongan kang nduweni wektu saithik nalika sambang ing pasarean kasebut. Peziarah kang

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan (Tintingan Folklor)

teka sarombongan kadhang uga tahlilan bareng-bareng ing lapangan makame Mbah Alun.

e) Tetamba Bobok lan Layon

Sawise peziarah ngirim donga kanggo Mbah Alun, para peziarah rata-rata mampir ing meja kang dienggo panggon babok lan layon. Babok yaiku banyu kang diwenahi kembang. Banyu kang ana ing bobok kasebut dijupuk saka banyu blumbang kang dipercaya dening masyarakat dene banyu blumbang nduweni paedah tartamtu kanggo pawongan kang nggunakake. Banyu blumbang kasebut dideleh ing kendhil banjur diwenahi kembang kang digawa dening peziarah kang wis didongani dening Juru kunci utawa sesepuh makam. Banyu blumbang kang dicampur karo kembang kasebut banjur diarani bobok. Sajrone Bausastra bobok yaiku parem dianggo mblonyo awak. Salaras karo apa kang diandharake ing Bausastra yaiku kamus basa jawa, bobok ing pasarean Sunan Tawang Alun uga digunakake kanggo mblonyo awak.

Tata Laku Tradhisi Nikah Turun

Nikah Turun sawijine tradhisi wajib kang kudu ditumindakake dening temanten anyar uga kulawargane kang bakal nganakake khajatan nikahan. Pasangan temanten lan kulawarga kang nganakake adicara kasebut kudu nyekar ing pasarean Sunan Tawang Alun. Dene pasangan temanten anyar lan kulawarga kasebut ora nganakake adicara iki dipercaya bakal ana prahara kang bakal teka nalika adicara utawa bisa teka ing kalangsungan bale wismane temanten anyar kasebut. Sajrone Tradhisi Nikah Turun iki nduweni tata-laku kang urut lan runtut kang ditumindakake dening bebrayan panyengkuyunge. Tata laku kasebut bakal diandharake kanthi runtut ing ngisor iki.

a) Pethik Kembang

Pethik kembang minangka prosesi kaping pisan kang kudu dilakoni sadurunge tatalaku liyane sajrone tradhisi nikah turun. Pethik kembang yaiku methiki kembang kang ana ing sakupenge Pasarean Sunan Tawang Alun. peziarah menyang makam lumrahe nggawa kembang kaya dene kulawarga temanten kang numindakake tradhisi nikah turun. Sadurunge kulawarga lan pasangan temanten nggawa kembang minangka syarat lan nalikane tekan makam lan matur menyang juru kunci dene dheweke arep nganakake tradhisi nikah turun. Banjur juru kunci utawa sesepuh kang njaga makam nuntun calon temanten kanggo ndolek kembang ing sakupenge pasarean Sunan Tawang Alun. pethik kembang kasebut ditumindakake dening pasangan calon temanten. Dene salah sijine temanten kang ora teka kudu diwakilake karo kulawargane kanggo methik kembang ing sakupenge pasarean.

b) Nyadran

Nyadran kang lumrahe minangka sawijine tradhisi slametan ing papan kang kramat, nanging nduweni prabeda ing Desa Balun. Masyarakat Desa Balun negesi nyadran yaiku ziarah utawa sambang pasarean kang ditumindakake marang kulawarga saka temanten mligine wong tuwa saka temanten. Nyadran ditumindakake dening pasangan calon temanten lan kulawargane yaiku bapak ibune. Nyadran dianggo ngelingake pawongan mligine

anak turune wong Balun supaya tansah eling marang sesepuhe. Nalika nyadran temanten lan uga kulawargane nggawa gawanan arupa ubarampe panganan lan ubarampe kang ana ing pawon. Ubaranpe kasebut dipasrahake menyang juru kunci utawa sesepuh makam kang mimpin tata laku kasebut supaya didongani bareng-bareng.

c) Seserahan

Sajrone tradhisi nyadran lumrahe kulawarga temanten nggawa ambengan utawa tumpengan yaiku sega sawakul, iwak bandeng bumbu bali, kupat, lepet, bubur ketan abang lan bubur ketan ireng. Wong kang mampu lumrahe iwak bandeng diganti nganggo lauk pitik panggang lan dara panggang minangka pralambang pasangan calon temanten. Nanging sajrone tradhisi nikah turun iki ora nemtokake utawa ora ngewajibake panyengkuyung tradhisi nggawa seserahan arupa tumpeng. Tumpeng kasebut bisa diganti karo dhuwit lan dipasrahake dening sesepuh pasarean Mbah Alun kanthi diwacakake donga-donga supaya pasangan temanten kasebut bisa urip langgeng. Seserahan sajrone tradhisi nikah turun dilakoni samampune.

Saliyane nggawa tumpeng, pasangan temanten anyar uga nggawa seserahan arupa sapu kerik, kendhi lan layah kang anyar, banjur dipasrahake menyang juru kunci. Sapu, layah, lan kendhi anyar minangka simbol dene temanten anyar bakal ngelabuhi lelabuhan kang anyar. Sapu kerik, layah, lan kendhi kasebut bisa ndadekake amal pinanganten kasebut, amarga sapu kerik lan kendhi kasebut ing pasarean Mbah Alun digunakake kanggo ngresiki pasarean, layah bisa digawe masak-masakan nalikane ana nadzaran ing pasarean, lan kendhi digunakake kanggo ngombe para peziarah sabendinane. Seserahan kang arupa panganan lan piranti kasebut uga bisa ditebus karo dhuwit. Dhuwit kasebut bakal digunakake kanggo kaperluan ing makam.

Tata Laku Tradhisi Tundhun

Tradhisi tundhun yaiku sawijine tradhisi kang dinduweni dening masyarakat Desa Balun minangka tradhisi pitepangane bocah cilik marang mbahe yaiku Mbah Alun utawa Sunan Tawang Alun. Tradhisi tundhun wajib dianakake supaya bocah kang durung ngerti apa-apa bisa kenal luwih dhisik karo mbahe yaiku Mbah Alun. Tatalaku sajrone tradhisi Tundhun yaiku.

a) Diwisuhi (Wudu)

Bocah cilike diwisuhi nganggo banyu kembang saka pasuryan, tangan, banjur sikile kanthi wacan donga saka sesepuh pasarean Mbah Alun. Diwisuhi sajrone ajaran agama Islam ditegesi kaya dene wudu. Dadi kanggo wong Islam sadurunge mancik menyang panggon kang suci, mula dheweke kudu nyucikake diri yaiku kanthi cara wudu. Sunan Tawang Alun kang minangka pawongan kang neybarake ajaran agama Islam tumrap warga Balun, ndadekake saben tata laku ing TPSTA digayutake marang piwulang sajrone agama Islam. Diwisuhi minangka simbol kaya dene wong Islam nalika nyucikake awak yaiku kanthi cara wudu. Kang wiwitan yaiku bocah cilik kang durung ngerti apa-apa kasebut diwisuhi pasuryane, banjur tangane, lan sikile. Diwisuhi pasuryane tegese supaya bocah cilik kasebut bisa dadi pawongan kang bagus utawa ayu saka rai tekan ati. Kanthi donga supaya diwenahi akal cerdas lan migunani dadi wong urip.

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan (Tintingan Folklor)

b) Nglangkahi Ondha Tebu

Sawise diwisuhi banjur bocah kasebut dilangkahake ondha tebu. Ondha tebu ditegesi mantebing kalbu. Nglangkahi ondha tebu minangka pralambang bocah kasebut bakal bisa ngelewati tahapan panguripan kang luwih becik. Nglangkahi ondha tebu kasebut bisa diwakilake bapake nanging karo nggendhong anake.

c) Ngidak Tetel

Tetel yaiku panganan kang nggawene saka ketan kang diselep banjur diolah dipadhetake. Nggawe tetel prosese suwi banget. Nanging layak karo rasane, saka proses kang suwi kasebut ngasilake jajanan kang enak lan gurih. Anane tetel iki simbol saka lemah. Lemah tekstur alot kaya dene tetel. Ngidak tetel iki tata laku kang pungkasan ing Tradhisi Tundhun

Makna Tata Laku Tradhisi Nikah Turun

Makna kang kinandhut sajrone Tradhisi Nikah Turun yaiku tansah ngormati sesepuh. Dadi manungsa urip iku kudu nduweni sopan santun marang wong kang luwih tuwa. Tansah eling marang pawongan kang nduweni lelabuhan wigati kaya dene Sunan Tawang Alun kang ngenalake agama Islam marang wong Balun. Saengga wong Balun bisa ngenal Islam lan urip guyub rukun karo pawongan kang beda agama. Saliyane iku ana makna shodaqoh. Wong Islam miturut ajarane Kanjeng Nabi, shodaqoh diwajibake kanggo pawongan kang mampu. Tegese wong kang bisa nganakake adicara manten mesthine wong kang mampu lan rejekine luwih, mula saka iku luwih becik nindakake apa kang dituladhani dening Nabi yaiku kanggo shodaqoh. Kaya dene nalika masrahake panganan nalika nyadran ing Nikah Turun, maknane ditegesi padha karo shodaqoh marang sesepuh kang njaga pasareane Mbah Alun.

Makna Tata Laku Tradhisi Tundhun

Tradhisi Tundhun yaiku tradhisi kang dianakake kanggo bocah cilik. Saka tata laku kang wiwitan bisa dideleng yaiku bocah cilik diwisuhi saka pasuryan nganti sikile, kang ditegesi ing Islam yaiku diwudhui. Wudhu dadi babagan kang penting ing Islam yaiku kanggo nyucekake diri supaya dadi pawongan kang resik atine lan resik tumindake. Sadurunge mlebu Islam, pawongan kudu wudhu banjur ngucap syahadat. Saemper karo tata laku sajrone Tradhisi Tundhun, diwisuhi nduweni makna yaiku diwudhui ateges bocah cilik kang durung ngerti agama kasebut supaya dadi manungsa kang Islam yaiku nganut ajarane kanjeng Rasul nalika gedhe, dadi pawongan kang resik atine lan becik tumindake. Sawise diwisuhi banjur dilangkahake ondha kang cacah telung pancikan. Telung pancikan kasebut maknane iman, islam, lan ihsan. Iman ateges pacikan kang kapisanan bocah kasebut supaya nduweni iman kang kuwat. Iman kuwat kasebut kang bakal ndadekake bocah kasebut nganut Islam kanthi tumemen ing pancikan kang kaping pindho, banjur pancikan kang kaping telu maknane dene bocah kang nduwe iman lan nganut agama Islam iku dipengine dadi ihsan yaiku mahkluk kang luwih apik maneh.

Ubarampe lan Makna Ubarampe TPSTA

Saben tradhisi ing TPSTA Desa Balun nduweni prabeda saben tradhisine, kaya dene nalika Tradhisi

Tundhun kang nggawa tetel, panganan tetel mung digawa nalika tradhisi tundhun wae. Ing Tradhisi Nikah Turun nduweni ubarampe arupa panganan liya kang digawa yaiku pitik panggang, bubur ketan abang lan ketang ireng, lan kupat lepet. Nalika Tradhisi Nyekar Jumuwah Kliwon, pawongan utawa peziarah lumrahe mung nggawa kembang la nana saperangan uwong kang ngulinakake diri kanggo nggawa ambengan yaiku sega sawakul lawuhe iwak badeng bumbu bali. Kabeh perangan ubarampe arupa panganan bakal dijlentrehake kanthi gamblang ing ngisor iki.

Ubarampe Sajrone Tradhisi Ziarah Jumuwah Kliwon

Tradhisi ziarah Jumuwah Kliwon ora mung ditumindakake dening masyarakat Desa Balun nanging uga masyarakat saka njabane Desa Balun. Karomahe Sunan Tawang Alun kang gedhe banget njalari pawongan saka kutha liya melu percaya anane mitos kang tuwuh sajrone pasarean Sunan Tawang Alun. Ora sithik pawongan kang teka ing pasarean Mbah Alun kanthi nggawa kembang. Saliyane ubarampe kembang, pawongan kang nyekar ing pasarean Mbah Alun utawa Sunan Tawang Alun ana kang nggawa ubarampe arupa panganan arupa ambengan.

a) Ambengan

Ambengan yaiku sega kang dibentuk gunung ngrucut lan pucuke ditutupi karo godhong gedhang. Sega munjung dideleh ing wadhah berkatan diarani ambengan, beda karo tumpengan kang salumrahe dideleh ing tampah. Ambengan bisa uga diarani tumpengan, minangka sawijine wujud syukuran kang arupa panganan. Sajrone basa Jawa tumpeng yaiku tumuju ing lepeng marang Gusti. Tumpeng bisa ditegesi dedonga kanthi meneng, anteng, lan mepeng marang Gusti. Ambengan kasebut dideleh wadhah wakul kang bahane saka seng bisa uga plastik. Ambengan utawa tumpengan kasebut digawa nganggo slendhang sing biyasane digawe gendhong bocah cilik. Para ibu-ibu kang ziarah nggawa ambengan kasebut lumrahe minangka simbol rasa syukur marang kelanyahan usaha lan sapanunggal.

b) Bali Bandheng

Bandeng sajrone basa Jawa dimaknai bandha sedheng. Bandeng minangka sawijine asil panen tambak wong Balun. Bali kang bahan dhasare lombok uga dadi salah sawijine asil bumi ing Desa Balun. Bali Bandeng kasebut minangka simbol saka asil bumine wong Balun. Mayoritas pandhudhuk Balun kang dadi petambak bandeng lan petani lombok ndadekake masyarakat Balun kang sambang menyang pasarean Mbah Alun nalika ziarah ing malem Jumuwah Kliwon nggawa panganan asil tambak yaiku bandeng bumbu bali. Saka panganan kang digawa kasebut gunane kanggo sodaqoh. Peziarah nduweni pangajab liwat karomahe Mbah Alun bisa ndadekake uripe saya makmur kaya dene makna saka beras lan asil usahane ngelimpah kang dijupuk saka maknane asil panen bandheng kang ngelimpah ing Desa Balun.

Ubarampe Sajrone Tradhisi Nikah Turun

Ubarampe sajrone nikah turun nduweni makna kang nuwuhake kapitayan marang pelaku tradhisi. Luwih cethane bakal diandharake ing ngisor iki.

1) Panganan

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan (Tintingan Folklor)

Salah sawijine tata laku nalika numindakake tradhisi nikah turun yaiku nggawa seserahan arupa panganan. Panganan kang dadi syarat nalika nganakake tradhisi nikah turun yaiku nggawa sega iwak, kupat, lepet, bubur ketan abang, bubur ketan ireng. Ubarampe arupa panganan kasebut luwih cethane bakal diandharake ing ngisor iki kanthi makna lan simbol kang kinandhut sajrone.

a) Sega Iwak

Sega iwak ngandhut makna nyegani awak. Iwak tegese yaiku lawuh, dene nggawa sega kudu dijangkepi karo lawuh. Istilah lawuh ing kutha Lamongan diarani iwak. Saka gawanan sega iwak kasebut minangka simbol dene calon temanten uga kulawargane padha karo nyegani utawa ngajeni awake minangka wong kang sehat kewanaran kang bisa nganakake adicara khajatan, kanthi gawanan kasebut kulawarga uga pasangan calon temanten bisa dadi wong kang tansah diajeni marang sapadha. Sega iwak minangka simbol pangucap syukur. Piguna saka sega iwak yaiku sodaqoh arupa panganan menyang pasarean Sunan Tawang Alun minangka mbah buyut kang wajib disambangi utawa dipamiti nalikane nganakake adicara. Andharan kasebut bakal dikuwati karo katrangan saka modzin Desa Balun kang biyasane uga melu andhil sajrone TPSTA ing ngisor iki.

“Sega iwak bisa dijlentrehake kanthi makna filosofis nyegani awak. Wong sing nganakake adicara khajatan niku mbeta sega iwak supados dheweke bisa dadi manungsa kang tansah disegani dening wong liyane, Ndhuk” (Sumitro, 12 November 2019)

Iwak utawa lawuh kang dimaksud yaiku pitik panggang (bisa ditambah manuk dara). Lawuh pitik kang dadi gawanan kasebut kudu pitik jago. Pitik jago minangka simbol kanggo wong lanang saka pasangan temanten. Dara minangka simbol saka wong wadon saka pasangan temanten. Seserahan arupa pitik panggang kasebut ngandhut makna dene pawongan kang nduweni khajat kasebut kagolong kulawarga sedhengan utawa kacakupan. Andharan kasebut bakal dikuwati karo katrangan saka modzin Desa Balun ing ngisor iki.

“Iwak bandheng niku makna filosofise bandha sedheng, Ndhuk. Bandha sedheng iku bandhane sithik. Nggi nuwun sewu kados tiyang-tiyang sing kirang mampu. Iwak bandheng kan ora larang, Ndhuk, ora kaya ayam. Dadine wong sing kirang mampu niku saged tumbas bandheng saged mbeta ambengan nalika nyadran. Ora apa-apa ngunu iku sing penting ning kene iki wong sing nduweni khajat niyate nggi sodaqoh dhateng makome Mbah Alun ngoten”. (Sumitro, 12 November 2019)

Adhedhasar katrangan saka modzin ing nduwur bisa didudut Kanggo pawongan kang kagolong kulawarga kacingkrangan bisa migunakake iwak bandheng. Iwak bandheng nduweni makna bandha sedheng. Kanthi nganggo bandha sedheng pawongan uga bisa nganakake adicara khajatan yaiku nikahan. Kanthi nganggo bandha sedheng, pawongan uga bisa sodaqoh ing pasarean Sunan

Tawang Alun. Bandheng uga minangka asil panen kang bisa nyukupi warga Desa Balun kang mayoritas petambak bandheng.

b) Kupat

Saliyane sega iwak, kang kudu digawa yaiku kupat. Kupat digawe saka anyaman janur lan njerone diisi karo beras banjur didhang lan nalika wis masak wujud beras kasebut netel dadi kaya panganan lonthong. Kupat kasebut nduweni makna kudu tansah bisa ngaku lepat. Kupat kang wujud kotak minangka simbol saka wong wadon. Bisa ditegesi dadi wong wadon kudune bisa ngalah lan ora njunjung dhuwur egone nalikane urip bebarengan karo wong lanang.

Saka jajan kupat dipengini pawongan bisa tansah ngakoni kalepatane. Saliyane dadi simbol wong wadon uga sajrone kapercayan kang dianut dening masyarakat Balun kang mayoritas agama Islam, kupat kang wujud kotak persegi utawa koner papat lan ana luwihane kanggo cantholan kasebut padha karo meruhi dulur papat lima pancer. Pancer kasebut ditegesi mancer marang Rasul.

c) Lepet

Lepet kang asale saka tembung silep kang rapet nduweni makna dene wong lanang kudu bisa ngelalekake apa kang dadi masalah sajrone mbangun balewisma karo wong wadon. Lepet kang dhawa kasebut minangka simbol wong lanang. Lepet kang digawe saka ketan kasebut nduweni tekstur kang rapet. Mula ditegesi dene lepet yaiku dadi wong lanang kudu bisa wicaksana, bisa dadi penengah sajrone prahara ing njero bale wismane lan bisa ngeraketake apa kang lagi renggang.

Lepet saliyané dimaknai kanthi cara Jawa uga dimaknai kanthi cara Islam. Lepet kang dimaknai minangka wujud kang siji, dene gayutake karo tetembung kang cundhuk yaiku Esa ateges siji yaiku Gusti Pengeran, ing njerone isine ketan kang rapet dene dipangan kanthi cara dicakot karo untu utawa digeget, nuwuhake makna nggete ati marang Pengeran. Lepet kasebut minangka simbol pengeran iku mung siji. Mula anane lepet nduweni fungsi supaya manungsa tansah percaya lan nyembah mung marang Gusti Pengeran.

d) Bubur Ketan Abang lan Bubur Ireng

Bubur ketan ngandhut makna nglebur kanggo keslametan. Ketan abang minangka simbol wong wadon, lan bubur ketan ireng minangka simbol saka wong lanang. Ketan kang diolah nganti dadi bubur kasebut digawa menyang pasarean Sunan Tawang Alun lan gunane kanggo tolak balak.

2) Piranti

Seserahan ing tradhisi nikah turun saliyané panganan, kanggo calon temanten anyar kudu nggawa seserahan arupa piranti pawon kaya dene layah, sapu, lan kendhi. Saben piranti kasebut ngandhut makna kang beda. Kaya dene layah anyar nduweni makna supaya balewisma pasangan temanten anyar bisa ngarungi balewisma anyar kanthi langgeng ora bentheng ceweng. Kendhi kang minangka simbol wadhah banyu kanggo ngombe, nduweni makna supaya sajrone ngarungi balewisma pasangan calon temanten padha bisa menehi panguripan kang cukup. Kaya dene banyu sajrone kendhi kang digunakake kanggo

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan (Tintingan Folklor)

ngombe awan isuk lan bengi. Pasangan calon temanten dikarepake supaya bisa kacukupan uripe. Dene sapu minangka sawijine piranti kanggo resik-resik. Sajrone nikah turun iki sapu nduweni makna bisa ngresiki balewismane pasangan calon temanten, supaya diadohake karo prahara utawa masalah kang bisa tuwuh sajrone mbangun baleswisma.

Ubarampe Sajrone Tradhisi Tundhun

Tradhisi tundhun sawijine tradhisi mancike bocah cilik ing lemah. Tradhisi tundhun iki ditumindakake pawongan kang minangka anak turun asli saka wong Balun. Sunan Tawang Alun minangka pawongan kang nganut kapercayan agama Islam lan nyebarake agama Islam ing Desa Balun ndadekake sajrone tradhisi tundhun digayutake karo ajaran ngenani Islam. Kaya dene ubarampe sajrone tradhisi tundhun yaiku ondha tebu lan tetel. Ubarampe sajrone tradhisi iki nduweni Luwih cethane bakal diandharake ing ngisor iki.

a) Ondha Tebu

Ondha tebu yaiku andha kang cagake digawe saka tebu, banjur pancikane diwenahi pring kang cacahé telu. Ondha iki digawe kira-kira patang puluh lima sentian. Digunakake kanggo langkahané bocah cilik sajrone tatalaku tradhisi tundhun. Mula andha iki ora digawe dhuwur-dhuwur. Anane ondha digawe saka tebu nduweni makna yaiku manteping kalbu.

Pancikan andha cacahé telu minangka simbol Islam, iman, lan ihsan. Islam tegesé yaiku bocah cilik kasebut kang nganut agama kang padha karo ibu bapane yaiku Islam. Iman ditegesi dene bocah kang Islam kasebut kudu ngimani apa kang diajara ing agama Islam. Banjur ihsan tegesé supaya bocah cilik kasebut bisa dadi pawongan kang apik tumindaké. Anane telung pancikan kasebut kang bakale dilangkahi bocah cilik nduweni piguna supaya bocah kang wis mancik lemah kasebut bakal dadi wong kang sholeh utawa sholehah nganut ajaran agama kang diyakini kanthi tumemen saengga bisa dadi pawongan kang apik solah bawane uga migunani tumrap wong tuwane lan sapadha.

b) Tetel

Tetel yaiku panganan kang bahan dhasare ketan kang didhang karo klapa banjur didhepok diwenahi uyah supaya rasane gurih. Tetel kang wujudé netel kasebut diibaratake utawa minangka simbol saka lemah. Saka prosese nggawe tetel kasebut nduweni piguna supaya bocah kang uga lagi berproses sing sadurunge digendhong terus banjur bisa ngambah lemah utawa mlebu proses arep mlaku bisa kaya tetel yaiku dadi bocah sing gelem ngelewati proses kanggo nggayuh apa kang dadi pepengine.

Piguna TPSTA Tumrap Masyarakat Panyengkuyunge

TPSTA sawijine panliten kang kalebu folklor setengah lisan. Amarga sajrone panliten iki ngandharake dene anane saperangan tradhisi kang ana ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan kasebut kaprabawan saka anane legendha kang misuwur lan ngrembaka yaiku legendha ngenani lelakone Mbah Alun kang nduweni jeneng Sunan Tawang Alun. Tradhisi-tradhisi kang diandharake ing sajrone panliten TPSTA iki

mesthine nduweni piguna tumrap bebrayan panyengkuyunge mligine masyarakat Desa Balun. Piguna TPSTA iki bakal dirembug migunakake konsep kang cundhuk karo panliten iki yaiku konsep saka Bascom. Fungsi utawa basa Jawane piguna folklor kang digunakake ing panliten iki miturut William R. Bascom yaiku: 1) minangka sarana panglipur; 2) minangka sarana pangesahe pranata-pranata, lan klompok kabudayan; 3) minangka sarana pandhidhikan kanggo bocah; 4) minangka piranti kanggo meksa lan merhatekake paugerane bebrayan, supaya tansah diugemi lan ditindakake dening bebrayan. Saliyane apa kang dadi panemune Bascom kasebut, nalika nganakake observasi ing lapangan ana maneh fungsi utawa piguna liya dianakake TPSTA. Fungsi utawa piguna kasebut yaiku sarana kanggo shodaqoh minangka wujud rasa syukur bisa ditegesi piguna religi, sarana kanggo nguri-uri kabudayan lan fungsi ekonomi.

TPSTA Minangka Sarana Panglipur

Saliyane pasar malem Jumuwah Kliwon kang dadi sarana panglipure masyarakat uga para peziarah kasebut, ana fungsi kaya dene kabiasaan diri minangka pawongan kang asli anak turun asli wong Balun yaiku nggawa ambengan ing dina kasebut. Panglipur liyane kang diantuk saka anane tradhisi ziarah Jumuwah Kliwon iki yaiku ngawasi wong wadon yaiku ibu-ibu kang teka ing pasarean karo nggendhong ambengan kang digawa saka omahe.

TPSTA Minangka Sarana Pangesahan Kabudayan

TPSTA kang asale dadi tradhisi wajib kanggo turunan asli wong Balun, kanthi cara gethok-tular kasebut mrabawani tumrap masyarakat asliyane wong Balun kanggo nyengkuyung tradhisi kang minangka budayane wong Balun. Anane tumindak kang dadi adat pakulinan kaya dene sambang pasarean saben dina Jumuwah Kliwon ing saben sasi kasebut ndadekake masyarakat Balun nduweni sawijine tradhisi kang kalebu kabudayan Jawa yaiku sambang ing pasarean sesepuh.

TPSTA Minangka Sarana Pandhidhikan

TPSTA nduweni fungsi minangka sarana pandhidhikan kang bisa dianggo nggulawentah para kawula mudha. Ngenalake para kawula mudha marang legendha lan tradhisi kang ana ing TPSTA mligine ing pamudha Desa Balun kang minangka generasi panerus kabudayane kasebut. Saka apa kang kinandut sajrone TPSTA ing Desa Balun dirasa bisa menehi saperangan pituduh kang migunani tumrap kawula mudha ngenani patrape Mbah Alun lan uga makna kang kinandut sajrone tradhisi-tradhisi kang ana.

TPSTA Minangka Sarana Pangendhali Sosial

Sunan Tawang Alun minangka sawijine pawongan kang kalebu *walliyullah* ing Desa Balun. Raja saka Kaprajan Blambangan kasebut nduweni patrap wicaksana kang nganti rikala semana isih digawa nalika mimpin masyarakat ing Balun. Mbah Alun dadi pawongan kang dikurmati amarga lelakone kanggo masyarakat Balun. Semana uga dakwahe panjenengane kang ora nate nyebarake sipat mangkel marang panganut agama liya. Sawalike Sunan Tawang Alun mesthi ngutus pangikute kanggo padha-padha ngurmati supaya bisa urip ayem ing Desa Balun. Tradhisi-tradhisi kang tuwuh amarga daya pangaribawane crita ngenani Mbah Alun ora nduweni wewatesan sapa wae kang ora oleh

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan (Tintingan Folklor)

mlebu ing pasarean kanggo dedonga. Kaya dene pawongan kang minangka anak turune wong Balun asli kang nganut agama Kristen lan Hindu uga disumanggakake kanggo mlebu ing pasarean kanggo dedonga kanthi migunakake tatacara saka agamane dhewe.

TPSTA Minangka Sarana Religi

TPSTA kang ana ing Desa Balun kalebu babagan kang isih diugemi dening masyarakat panyengkuyunge minangka sarana kanggo sistem religi arupa shodaqoh. Pangucap syukur masyarakat Balun marang asil bumi lan kalanyahan anggane ndolek rejeki tumindakake kanthi cara shodaqoh menyang pasareane sesepuhe yaiku Mbah Alun. Saben sesasi pisan ing dina Jumuwah Kliwon, wong Balun bebarengan budhal menyang pasareane Mbah Alun kanggo nyekar lan shodaqoh arupa panganan utawa dhuwit ing pasarean.

TPSTA Minangka Sarana Nguri-uri Kabudayan

TPSTA kang diugemi dening masyarakat Balun minangka wujud kurmate marang lelakone Mbah Alun kang nganti seprene diugemi lan disengkuyung dening anak turune wong Balun asli lan masyarakat liyane, dirasa kalebu nguri-uri kabudayan. Masyarakat Desa Balun nduweni kreteg teka atine dhewe ngulinakake sambang pasarean nalika dina Jumuwah Kliwon. Sambang ing dina kasebut dipercaya bakal antuk karomahe Mbah Alun. Pakulinan saka Mbah Alun kang merguru ing dina kamis malem Jumuwah Kliwon menyang guru-gurune kanggo antuk ilmu kang akeh, banjur dituladhani dening masyarakat Balun yaiku sambang pasareane Mbah Alun nalika dina kasebut supaya diwenahi kalanyahan anggane mergawe lumantar karomah kang dinduweni dening Mbah Alun.

Piguna Ekonomi Adicara TPSTA

TPSTA kang ditumindakake saben Jumuwah Kliwon tegese sesasi pisan TPSTA dianakake. Kahanan kasebut ndadekake sajrone adicara TPSTA mligine Tradhisi Ziarah Jumuwah Kliwon nuwuhake piguna ekonomi tumrap wong Balun lan bakul-bakul kang dodol ing sakupenge pasareane Mbah Alun. ing dina Jumuwah Kliwon, kahanan makam kaya dene pasar malem. Kebak peziarah uga kebak pawongan kang dodolan jajan, panganan, klambi, tasbih, jenang, lan liya-liyane. Para peziarah uga akeh sing ora masyarakat Balun kang sambang ing pasarean. Para peziarah lumrahe sambang bareng anak lan bojone. Kahanan kasebut kang ndadekake ing pasarean kebak wong dodol jajan lan dolanan kanggo bocah cilik, uga ana panganan kang bakale dituju dening pawongan kang wis diwasa.

PANUTUP

Dudutan

Saka dhata kang diklumpukake lan panjlentrehan ing bab-bab sadurunge, bisa didudut asile panliten ngenani TPSTA. Dudutan iki minangka sub-bab kang wigati sajrone asile panliten kang ditumindakake dening panliti. Amarga sajrone dudutan bakal ngandharake asile panliten kang cundhuk karo tujuwan anane panliten kang dianakake. Dudutan saka asile panliten TPSTA kanthi tintingan folklor bakal dicethakake ing ngisor iki.

Tradhisi-tradhisi ing Pearean Sunan Tawang Alun (TPSTA) kalebu folklor setengah lisan kang ana ing Desa Balun. Legendha ngenani Sunan Tawang Alun utawa Mbah Alun disebarake kanthi cara lisan turun-temurun kanthi cara gethok tular. Kamangka legendha ngenani Sunan Tawang Alun bisa dimangerteni dening pawongan saliyane turunan asli wong Balun. Karomah kang dinduweni dening Sunan Tawang Alun ngandhut daya pangaribawa kang gedhe tumrap adeding Desa Balun. Saka anane legendha kasebut, mula masyarakat uga minangka anak turun asli wong balun dadi bebrayan panyengkuyunge nganti seprene.

Uwal saka anane crita dene Sunan Tawang Alun utawa Mbah Alun kasebut minangka raja, karomah kang dinduweni dening panjenengane lan jasane kanggo nyebarake agama Islam ing Desa Candipari dadi sawijine pawadan masyarakat ngormati panjenengane. Daya pangaribawa anane legendha Sunan Tawang Alun nuwuhake tradhisi-tradhisi lan kapitayan rakyat kang nganti seprene isih ngrembaka lan ditumindakake marang anak turune wong Balun. Kapitayan rakyat sajrone pasarean Sunan Tawang Alun yaiku: 1) Paedah Banyu Blumbang; 2) Jaran Gedebugan; 3) Ziarah dina Jumuwah Kliwon; 4) Sirikan Nganggo Sragam Dines; 5) Pesugihan. Anane kapitayan rakyat kasebut nuwuhake pamawas ngenani kewajiban numindakake sawijine tradhisi supaya ora ngrasakake memala. Tradhisi-tradhisi kang tuwuh ing pasarean Sunan Tawang Alun yaiku: 1) Nadzaran; 2) Tradhisi Nikah Turun; 3) Tradhisi Tundhun; lan 4) Tradhisi Nyekar dina Jumuwah Kliwon. Tradhisi-tradhisi kasebut isih ditumindakake dening masyarakat Balun minangka bebrayan panyengkuyunge. Masyarakat Desa Balun nduweni kewajiban saka diri pribadine kanggo nganakake sakabehe tradhisi-tradhisi kang wis dadi turun-temurun kasebut. Babagan makna lan simbol uga kinandhut sajrone ubarampe lan tata laku saben tradhisi-tradhisi kang ana ing pasarean Sunan Tawang Alun.

Panliten TPSTA iki dijangkepi karo piguna kang cundhuk karo panemune Bascom yaiku TPSTA ngandhut piguna minangka sarana kanggo panglipur, sarana pangesahan budaya, sarana kanggo pandhidhikan, lan piguna kanggo pangendhali sosial tumrap warga Desa Balun. Saliyane iku uga diantuk telung piguna liyane ing antarane yaiku shodaqoh kang minangka pangucap syukure masyarakat Desa Balun, kanggo nguri-uri kabudayan kang dinduweni dening wong Balun, lan nduweni fungsi ekonomi tumrap masyarakat Balun lan uga pawongan liya kang teka ing pasarean kanggo ndolek rejeki kanthi cara-carane dhewe-dhewe.

Pamrayoga

Panliten kang nintingi folklor setengah lisan iki nduweni pangarep bisa mrayogani tumrap pamaca. Mligine marang pihak-pihak kang dirasa dadi punjere pangrembakane budaya lokal mligine ing kutha Lamongan, supaya bisa ngrembakake budaya lokal salah sawijine yaiku TPSTA iki. Sajrone babagan pandhidhikan TPSTA uga bisa dadi sarana panggulawenthah tumrap generasi mudha minangka bebrayan panyengkuyung. Kajaba saka iku, panliten iki nduweni pangaraep-arep supaya bisa menehi paedah marang pamaca kang durung mangerteni anane TPSTA ing Desa Balun, Kecamatan Turi, Kabupaten Lamongan. Panliten kanthi njlentrehake anane tradhisi-tradhisi kang kaprabawan saka anane sawijine legendha

Tradhisi ing Pasarean Sunan Tawang Alun ing Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan (Tintingan Folklor)

kang misuwur ing sawijine dhaerah uga kalebu tuladha nguri-uri kabudayan Jawa supaya ora ilang lan kagerus budaya manca kang uga saya ngrembaka ing Nuswantara iki.

KAPUSTAKAN

- Ahmadi, H. Abu. 1986. *Ilmu Sosial Dasar*. Jakarta: RinekaCipta
- Arikunta, Suharsini. 2010. *Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktik*. Jakarta: RinekaCipta
- C.A van Peursen. *Cultuur in Stroomversnelling-een geheel bewerkte uytgave van Strategie Van De Cultuur*. Terjemahan Dick Hartoko. 1993. *Strategi Kebudayaan* (Cetakan IV). Yogyakarta: Penerbit Kanisius
- Danandjaja, James. 1991. *Folklor Indonesia Ilmu Gosip, Dongeng, Dan Lain-Lain*. Jakarta: PT Temprint
- _____. 2002. *Folklor Indonesia Ilmu Gosip, Dongeng, Dan Lain-Lain*. Jakarta: PT Temprint
- Djamaris, Edward. 1993. *Nilai Budaya dalam Beberapa Karya Sastra Daerah di Sumatra*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.
- Endraswara, Suwardi. 2009. *Metodologi Penelitian Folklor*. Yogyakarta: Medpress. 2013. *Folklor Nusantara*. Yogyakarta: Penerbit ONdhuk
- Hanafi, Hasan. 2003. *Oposisi Pasca Tradisi*. Yogyakarta: Sarikat
- Herusatoto, Budiono. 2005. *Simbolisme dalam Budaya Jawa*. Yogyakarta: Hanindita Graham Widya.
- Hutomo, Suripan. 1991. *Mutiara yang terlupakan: pengantar studi sastra lisan*. Surabaya: HISKI
- Koentjaraningrat. 1984. *Manusia dan Kebudayaan di Indonesia*. Jakarta: Djambatan
- _____. 1987. *Kebudayaan, Mentalitas dan Pembangunan*. Jakarta: Gramedia Pustaka Utama
- _____. 1990. *Pengantar Ilmu Antropologi*. Jakarta: RinekaCipta
- Latini, Endah Susi, dkk. 1996. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bandung: PT. Remaja Rosakarya
- Muhaimin. 2011. *Islam Dalam Bingkai Budaya Lokal: Potret Dari Cirebon*. Terjemahan: Suganda. Ciputat: PT Logos Wacana Ilmu
- Moleong, Lexy J. 2009. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bandung: PT Remaja Rosda Karya
- Pranowo, Bambang. 1998. *Islam Factual Antara Tradisi dan Relasi Kuasa*. Yogyakarta: Adicita Karya Nusa
- Poerwadarminto. 1976. *Kamus Besar Bahasa Indonesia*. Jakarta: Balai Pustaka
- Ratna, Nyoman Kutha. 2009. *Teori, Metode, dan Teknik Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Publisier
- Santosa, Gempur. 2007. *Metode Penelitian Kuantitatif dan Kualitatif*. Jakarta: Prestasi Pustaka Publisier
- Soekanto, Soerjono. 1993. *Beberapa Teori Sosiologi Tentang Struktur Masyarakat*. Jakarta: Raja Grafindo Persada
- Sudikan, Setya Yuwana. 2001. *Metode Penelitian Kebudayaan*. Surabaya: UNESA Unipress
- Sugiyono. 2011. *Metode Penelitian Kuantitatif Kualitatif dan R&D*. Bandung: Alfabeta
- Suwandi, Sarwidji. 2006. *Semantik Kajian Makna*.

Yogyakarta: KLEIN Press

- Teeuw, A. 1984. *Sastra Dan Ilmu Sastra, Pengantar Teori Sastra*. Jakarta: Pustaka Jaya
- Zahrah, Abu. 2001. *Fiqh Munahakat I*. Bandung: Pustaka Setia.

Kapustakan Jurnal:

- Atikhoh, Khusnul. 2017. *Legendha Pesareyan Pangeran Pringgoloyo ing Desa Jegulo Kecamatan Soko Kabupaten Tuban (Tintingan Folklor)* (<https://jurnalmahasiswa.unesa.ac.id/index.php/baradha/article/view/21347>) kaakses tanggal 26 Februari 2019 tabuh 07:30
- Hartatik, Endah Sri. 2011. *Tradisi Ziarah Di Jawa Tengah*. *Jurnal Penelitian Kajian Kebudayaan*. Vol. 6 No. 1, pp. 12-22, April 2011.
- Khoiroh, Musbahtul. 2017. *Tradisi Pernikahan Turun Balun: Studi Interaksi Tradisi Lokal dan Islam di Desa Balun Kecamatan Turi Kabupaten Lamongan* (<http://etheses.uin-malang.ac.id/9418/>) kaakses tanggal 15 November 2019 tabuh 20:15 WIB
- Mahardika, Adityawan Dwi. 2018. *Pangaribawane Legendha Pasarean Syekh Basarudin Tumrap Tradhisi Nyadran ing Dhusun Srigading Desa Bolorejo Kecamatan Kauman Kabupaten Tulungagung (Tintingan Folklor)* (<https://jurnalmahasiswa.unesa.ac.id/index.php/baradha/article/view/26932>) kaakses tanggal 25 Februari 2019 tabuh 17:45 WIB)

Kapustakan Website:

- <https://id.m.wikipedia>
- <https://jurnalmahasiswa.unesa.ac.id?index.php/baradha>